

Senter for Krisepsykologi

**Barnehjemsgranskning og mediefokusering
– deltageres opplevelser og vurderinger**

Psykolog, dr. philos Atle Dyregrov

Psykolog Unni Heltne

Rapport

Senter for Krisepsykologi, Bergen

Januar 2004

INNHold:

SAMMENDRAG	3
VONDT OG VANSKELIG – MEN NØDVENDIG	3
KUNNE NOE VÆRT GJORT ANNERLEDES.....	4
ANBEFALING	4
INNLEDNING	6
BAKGRUNN	6
MÅLSETTING FOR UNDERSØKELSEN	7
METODE.....	8
KARTLEGGINGSMETODER	8
PROSEDYRE.....	9
UTVALG	10
RESULTAT	12
MOTIVASJONEN FOR Å DELTA	12
OPPLEVELSEN AV MØTET MED GRANSKNINGSUTVALGET	14
VARIGHETEN AV MØTET MED GRANSKNINGSUTVALGET	20
KUNNE NOE VÆRT SAGT ELLER GJORT ANNERLEDES FRA UTVALGETS SIDE?	21
FØLELSMESSIGE ASPEKTER VED Å MØTE FOR GRANSKNINGSUTVALGET	27
ANGRER DE PÅ DELTAGELSE?	31
MEDIEFOKUSERINGEN.....	32
HVA VAR MEST BELASTENDE – MØTE FOR GRANSKNINGSUTVALGET ELLER MEDIEFOKUSERINGEN?	34
BELASTNINGER KNYTTET TIL GRANSKNINGEN	35
MØTET MED ANDRE BARNEHJEMSBARN	37
ANDRE FORHOLD SOM AVSPEILER SIDER VED BELASTNINGEN	38
BØR DET ARRANGERES LIGNENDE GRANSKNINGER ANDRE STEDER?	40
ANDRE KOMMENTARER.....	41
DISKUSJON,RÅD OG ANBEFALINGER.....	44
METODISKE BEGRENSNINGER	44
Å MØTE FOR UTVALGET – GODT, VONDT, VIKTIG	45
MØTET MED ANDRE BARNEHJEMSBARN – GODT OG VONDT.....	48
MEDIEFOKUSERINGEN – MEDIA BØR TRÅ VARSOMT	48
VIKTIG MED PSYKOLOGISK STØTTEAPPARAT.....	49
KUNNE NOE VÆRT GJORT ANNERLEDES? ANBEFALINGER TIL SENERE GRANSKNINGER	49
KONKLUSJON - ANBEFALING.....	52
REFERANSER	54

SAMMENDRAG

På oppdrag av Barne- og familiedepartementet har Senter for Krisepsykologi undersøkt hvordan det var for tidligere barnehjemsbarn å møte for granskningsutvalget som undersøkte påstandene om graverende forhold ved barnehjem på 50-, 60 og 70-tallet. Granskingen konkluderte med at det hadde vært alvorlige mangler ved den praktiske og følelsesmessige omsorgen, og at flere barn hadde vært utsatt for seksuelle overgrep, noen av svært alvorlig, dyptgripende og meget krenkende karakter.

Vi undersøkte hvordan granskingen og mediefokuseringen ble opplevd både via spørreskjema og grundige intervjuer. Som ved andre undersøkelser i grupper som har opplevd vanskelige situasjoner, var svarprosenten lav (55 %). Førtifem personer svarte på skjema og i tillegg ble 15 personer intervjuet. Det antas at de som ikke besvarte spørreskjema strever mer i ettertid enn de som svarte. De som svarte på spørreskjema hadde i gjennomsnitt bodd på barnehjem nærmere 9 år og over 90 % krysser av for at tiden på barnehjemmet var vanskelig med opplevelse av både fysiske og psykiske overgrep.

Blant de som besvarte spørreskjema var det et flertall som opplevde det som opplevde det som positivt at granskingen ble gjennomført. De fremhever det som viktig at de ble hørt, tatt på alvor, at de ble opplevd å bli trodd på. Under selve møtet med granskningsutvalget ble de møtt med forståelse og respekt.

VONDT OG VANSKELIG – MEN NØDVENDIG

Til tross for at møtet med granskningsutvalget var positivt, var det et stort flertall av de som deltok i vår undersøkelse som opplevde granskingen som en følelsesmessig vond situasjon. Den rippet opp i gamle, smertefulle minner. Ikke bare skjedde dette under møtet for granskningsutvalget, men de opplevde at denne virkningen vedvarte i ettertid, slik at de fikk igangsatte tanker og følelser som de ikke lenger hadde kontroll med. Denne reaktiveringen av gamle minner er den største faren ved å igangsette slike granskninger, og blant de vi intervjuet forteller nesten alle at de har opplevd at granskningsintervjuet satte i gang eller forsterket ubehagelige minner, tankekjør og mareritt, og flere har opplevd at de har begynt å huske minner som de tidligere ikke visste de hadde. Mange opplever at de forut for granskingen har levd med en kontroll på minnene som, selv om det for mange har medført betydelige plager, likevel har vært forenlig med et relativt høyt funksjonsnivå. Gransking og mediefokusering har gjort at disse minnene er aktivert og har vært vanskelig å få kontroll med igjen. For de som har deltatt i granskingen synes det ikke enkelt å gjenopprette de mestringsmekanismer som tross alt fungerte forut for granskingen – minnene er for en del kommet ”ut av kontroll”.

Det er altså knyttet betydelige belastninger for den enkelte til å møte for et slikt granskningsutvalg. Selv om det ikke var mange som fikk utløst tanker om at livet ikke er verdt å leve lenger (mindre enn 20 %), er det kjent at tre personer tok sitt liv i perioden rundt granskingen, uten at en vet om dette skyldes forkuseringen på barnehjemssaken eller andre forhold. At rundt halvparten ikke har svart på spørreskjema kan også innebære at det reelle antall som sliter med selvmordstanker er høyere enn våre tall reflekterer. Dette betyr at ”sikkerhetsnettet” av tiltak som ivaretar mennesker i forbindelse med en slik gransking må være finmasket slik at det raskt kan påkalles hjelp.

Uansett den belastning de var utsatt for er det et stort flertall som ikke angrer på at de møtte for utvalget og et klart flertall som ville anbefale andre å møte til en slik samtale. Over 80 % krysser også av for at det alt i alt var bra at granskingen ble foretatt.

KUNNE NOE VÆRT GJORT ANNERLEDES

Det var nærmere 80 % som ikke orket eller ville fortelle alt til utvalget. Et klart flertall vurderer selve samtalesituasjonen positivt, slik at det er usikkert om endringer i selve prosedyren kunne ha hjulpet dem til å fortelle mer enn de gjorde. Noen få påpeker imidlertid at de opplevde at samtalen kunne ha karakter av forhør eller at den kjentes fornedrende. Basert på det våre informanter forteller oss og en vurdering av resultatene i vår undersøkelse vil vi anbefale at følgende forhold vektlegges ved eventuelle granskninger andre steder i Norge:

- klargjøre og gjenta at granskningen utføres uavhengig av ”ansvarlig” kommune
- unngå fremmedgjørende diktering underveis i intervjuet
- la de som har opplevd overgrep få ekstra god tid, eventuelt få møte flere ganger
- supplere intervju med et spørreskjema
- tillate støtteperson å være tilstede om det ønskes
- skape en ramme for at de kan fortelle om det verste
- sette sammen utvalget slik at det alltid er kvinner til stede i møtene
- tillate informasjon fra terapeutiske samtaler å bli lagt til den enkeltes ”forklaring”
- sikre umiddelbar oppfølging fra dertil egnet helsepersonell
- lage en enkel informasjonsfolder om vanlige reaksjoner i etterkant av sensitive intervju – med kontaktinformasjon, eventuelle selvhjelpsråd og råd om hvordan ens familie/sosiale nettverk kan informeres

ANBEFALING

Ut fra våre resultater anser vi det som forsvarlig å gjennomføre tilsvarende granskninger andre steder. Dette forutsetter imidlertid at de som skal møte for et granskningsutvalg er godt forberedt, at de tas godt vare på under intervjuet, og ikke minst, at det finnes mulighet for psykologisk oppfølging i etterkant. De anbefalinger vi nevnte som muligheter for å forbedre prosedyren som ble fulgt under granskningen i Bergen bør også inkorporeres. Flertallet av de som vi intervjuet anbefaler at det settes i gang liknende granskninger andre steder i landet, men understreker at det er viktig med oppfølging til de som deltar, gjerne rett etter et eventuelt intervju og gjerne som en ”obligatorisk” del av å delta i granskningen. Flere anbefaler også at det blir gitt informasjon om vanlige reaksjoner som kan komme når en henter frem og går i gjennom tidligere smertefulle barndomsopplevelser.

Selv om det kan forsvares å gjennomføre lignende granskninger andre steder vil vi på bakgrunn av den store belastning som er dokumentert for mange av de som deltok, og med tanke på at de som kanskje opplevde granskningen som den største påkjenningen ikke inngår i vår undersøkelse, sterkt anbefale at det ses på muligheter for å unngå en slik belastning. Dersom det er mulig på bakgrunn av tilsynsrapporter og annet arkivmateriale fra den aktuelle tidsperiode er mulig å ”estimere” belastning, eller det utvikles en kompensasjonsnøkkel som kan benyttes på landsbasis som medfører at tidligere barnehjemsbarn ikke må ”rippe opp i” det som skjedde under oppholdet, vil det spare mange for store påkjenninger. Samtidig er det klart at for mange betyr en granskning og dokumentasjon av eventuelle uholdbare forhold ved det sted der de opplevde deler av sin barndom, en form for oppreisning i seg selv, ved at de blir trodd, opplever å bli tatt på alvor, og får en bekreftelse eller anerkjennelse for sin ”tapte” barndom.

INNLEDNING

Denne rapporten presenterer resultatene fra en undersøkelse som ble gjort i november og desember 2003 på oppdrag av Barne- og familiedepartementet (BFD). Rapporten baserer seg på spørreskjema sendt til personer som møtte for et offentlig oppnevnt utvalg etter at de som barn tilbrakte tid på barnehjem i Bergensområdet i perioden 1954 til 1980. I tillegg ble det foretatt 15 dybdeintervjuer. Rapporten omhandler hvordan de tidligere barnehjemsbarna opplevde å delta i barnehjemsgranskningen som ble iverksatt etter at media rapporterte om overgrep. I tillegg til opplevelsen av granskningen er også mediedekningens innvirkning på de tidligere barnehjemsbarna undersøkt.

BAKGRUNN

Gjennom omfattende medieomtale og dokumentasjon fra enkeltpersoner av det som syntes å være graverende forhold ved flere kommunale og private barnehjem i Bergensområdet på 1950, 1960 og 1970-tallet besluttet Bergen kommune at det skulle gjennomføres en omfattende granskning av situasjonen ved 11 barnehjem i Bergen kommune. Et granskningsutvalg bestående av tre jurister, en sosionom og en psykolog ble nedsatt 31. oktober 2001. Granskningen ble annonsert gjennom dagspressen (16. februar, 2003) hvor tidligere barnehjemsbarn ble oppfordret til å la seg intervjuet av granskningsutvalget.

Granskningsutvalget intervjuet 133 personer og flere enn 90 av disse var tidligere barnehjemsbarn. I tillegg ble personer som arbeidet på barnehjemmene, personer tilknyttet barnevernsnemndene og personer som deltok i tilsynsordninger i perioden 1954 til 1980, som granskningen dekket, intervjuet. Granskningsutvalget fremla sin rapport i juni 2003¹, og konkluderte bl.a. med at det hadde vært alvorlige mangler ved den praktiske og følelsesmessige omsorgen, og at flere barn hadde vært utsatt for seksuelle overgrep, noen av svært alvorlig, dyptgripende og meget krenkende karakter.

Helt siden 1999 har media i Bergen satt fokus på barnehjemmene, og både forut for, under og etter rapportfremleggelsen har situasjonen på barnehjemmene blitt omtalt. Etter hvert som saken vokste i omfang har også sentrale nyhetsmedia som NRK og TV2 samt ukepressen viet saken stor oppmerksomhet. Gjennom den store oppmerksomheten rundt

sakene i Bergen har man i mange andre kommuner blitt oppmerksomme på at det kan ha skjedd lignende overgrep og spørsmålet om lokale granskninger andre steder har meldt seg.

For de tidligere barnehjemsbarna i Bergen har medieomtalen og granskningen vært viktig; de har opplevd å bli trodd, de belastninger de har vært påført er blitt anerkjent, og Bergen kommune har tatt et ansvar for at alle som har lidd overlast vil få økonomisk kompensasjon. Samtidig har de siste årene med mediedekning og granskning medført en betydelig belastning for mange. Senter for Krisepsykologi, Bergen (SfK) har på oppdrag fra Bergen Kommune tilbudt en ”krisepfølging” på 10 timer til tidligere barnehjemsbarn som har ønsket det. For SfK’s medarbeidere var det åpenbart at mange av de personer som søkte hjelp i mer eller mindre grad hadde mestret sin livssituasjon frem mot granskningen, men i etterkant hadde måttet forholde seg til det som den gang skjedde på en langt mer aktiv måte. Dette har vært svært belastende og emosjonelt tungt for mange. I perioden etter at granskningen kom i gang har det også vært flere selvmord blant de tidligere barnehjemsbarna i Bergen. Fordi det har vært uformell kontakt mellom mange av barnehjemsbarna, hvor andres skjebne har vært et viktig samtaletema, har disse selvmordene vært en ekstra belastning. Det er ikke mulig å si at granskningen eller medieomtalen har vært en direkte årsak til selvmordene, men det kan ikke utelukkes at dette kan ha vært medvirkende faktorer.

Det er imidlertid hevet over en hver tvil at hele prosessen for mange har vært en belastning og at det er viktig å lære fra erfaringene til de tidligere barnehjemsbarna fra Bergensområdet før eventuelle granskninger foretas andre steder i landet. Det var muligheten til erfaringsgenerering som var den direkte foranledningen til dette prosjektet.

MÅLSETTING FOR UNDERSØKELSEN

Målsettingen er å etablere kunnskap og forståelse for den innvirkning barnehjemsgranskningen og mediefokuset rundt denne saken har hatt for de tidligere barnehjemsbarna i Bergen. Dette for å gi et bedre grunnlag for beslutninger om lignende granskninger andre steder i Norge, og bedre bakgrunn for valg av tiltak som er nødvendige for å hjelpe de berørte personer.

Vi ønsket å undersøke følgende problemstillinger vedrørende barnehjemsbarna:

- Hvordan opplevde de tidligere barnehjemsbarna å møte for granskningsutvalget?

¹ ”Rapport fra Granskningsutvalget for barneverninstitusjoner i Bergen. Rapport fra utvalget oppnevnt av Fylkesmannen i Hordaland 31.oktober 2001”. Avgitt 26. juni 2003

- Hvordan opplevde de perioden i forkant og etterkant av dette møtet?
- I hvilken grad har møtet medført at de har begynt å gjennomleve tiden på barnehjemmet uten at de har fått kontroll over disse opplevelsene igjen?
- I hvilken grad bidro medieomtalen til eventuelle tanker og reaksjoner?
- Vurderer de deltagelsen i granskningen mest positivt eller mest negativt?
- Har de erfaringer eller råd de vil gi til andre kommuner eller statlige myndigheter i forkant av eventuelle tilsvarende granskninger?

METODE

Denne delen av rapporten presenterer hvordan undersøkelsen ble gjort, hvem som deltok og hva dette har å si for tolkning av resultatene. For å undersøke de aktuelle problemstillinger, ble både spørreskjema og intervju benyttet. Mens spørreskjema kartlegger utbredelse av ulike sider ved deltagelsen i granskningen, vil intervjudata gi økt dybde og forståelse av de tidligere barnehjems barnas opplevelse av å møte for granskningsutvalget.

KARTLEGGINGSMETODER

SPØRRESKJEMA

Et spørreskjema ble konstruert for denne undersøkelsen, siden tilsvarende undersøkelser oss bekjent ikke er gjennomført tidligere². Dog nyttet vi et spørreskjema for å undersøke virkningen av forskningsdeltagelse som et idé-grunnlag for det skjema vi utviklet (Dyregrov, 2004).

En forutsetning for gjennomføring av undersøkelsen var at deltagerne var sikret anonymitet og at de ikke skulle belastes ytterligere gjennom nye spørsmål om deres barndomsopplevelser. Av denne grunn er antall bakgrunnsopplysninger vi undersøkte holdt

² I Storbritannia ble det etter flere medieoppslag om tilstanden ved barnehjem i Wales også gjennomført en granskning som dokumenterte omfattende overgrep. Undersøkelse av virkningen av selve granskningen er imidlertid ikke gjennomført (se Lost in Care - Report of the Tribunal of Inquiry into the Abuse of Children in Care in the Former County Council Areas of Gwynedd and Clwyd since 1974. London, the Stationery Office, 2000. ISBN 0105566608).

på et minimum. Gjennom et kort spørreskjema var det også vårt håp å motvirke en forventet lav svarprosent.

De bakgrunnsopplysninger som er samlet inn er kjønn, alder, antall år på barnehjem og deres egen vurdering av grad av overgrep. Videre inneholdt skjemaet 16 spørsmål angående opplevelse av granskning og medieoppslag, samt 4 muligheter for egne kommentarer til spørsmålene vi stilte. I den videre tekst benyttes ”respondent” om de som svarte på spørreskjema, mens ”informant” henviser til de som ble intervjuet.

INTERVJU

Vi ønsket gjennom intervju å få en mer detaljert beskrivelse av informantenes opplevelse av granskningen og medieoppslagene. En **semistrukturert intervjuguide** ble utviklet for å se nærmere på de aspekter som ble dekket av spørreskjema samt andre forhold som informantene vurderte som viktige i forhold til granskningen. Dybdeintervjuer tillater en mye utfyllende og rikere vurdering av situasjonen, og av hva som var bra og hva som var mindre bra med granskningen.

PROSEDYRE

SPØRRESKJEMA

Etter at BFD ga klarsignal til undersøkelsen og spørreskjema og intervjuguide var utarbeidet, ble det holdt et møte med advokat Einar Drægebø som var leder for granskningsutvalget i Bergen.

Etter avtale med Fylkesmannen i Hordaland og Bergen kommune ble det oppbevart en adresseliste hos advokat Drægebø, mens alt annet materiale ble overlevert til Statsarkivet med innsynsrett bare for dem som har avgitt forklaring. I nøytral konvolutt (uten SfK's logo) ble det sendt ut spørreskjema med frankert svarkonvolutt til de tidligere barnehjemsbarna. Anmodning om intervju hadde en egen svarslipp med separat frankert konvolutt, slik at ikke navn skulle følge spørreskjema-konvolutten.

I konvolutten fra SfK fulgte det med et brev fra advokat Einar Drægebø som orienterte om tilgang til adresser (appendiks A) og følgebrev fra Senter for Krisepsykologi (se appendiks B). I sistnevnte ble bakgrunnen for undersøkelsen forklart.

For å redusere belastningen for deltagerne ble det vedtatt at det ikke skulle foretas noen purring, til tross for fryktet lav svarprosent. Utsendelse skjedde medio november, 2003.

Da spørreskjema ikke inneholdt personidentifiserbare opplysninger, og vi ikke skulle oppbevare navnelister var det ikke nødvendig å søke Datatilsynet om konsesjon.

INTERVJU

Deltagerne valgte selv om de ville la seg intervju ved Senter for Krisepsykologi eller hjemme hos seg selv. Tolv deltagere ønsket å bli intervjuet i lokalene til Senter for Krisepsykologi, to ønsket å bli intervjuet hjemme. En deltager med lang reiseavstand valgte telefonintervju.

Intervjuene varte fra 40 minutter til 1 ½ time og fokuserte på deltagerens erfaringer med selve granskningen. Intervjuene foregikk etter en semistrukturert temaguide med åpne spørsmål, der den som ble intervjuet i stor grad ledet temavalget selv. Intervjuene ble tatt opp på lydbånd bortsett fra i tre tilfeller, det ene av disse var telefonintervjuet. I disse tilfellene ble det tatt detaljerte notater underveis. Intervjuene ble transkribert og svarene ble systematisert for å finne tema og synspunkt som gikk igjen hos mange, og i noen tilfelle kategorisert og talt opp. Bearbeidelse har skjedd etter kvalitative analysemetoder (Kvale, 1996). Der det var forskjellige synspunkter på ulike tema ble det søkt å gjengi disse i tekst for å få med bredden av erfaringer og opplevelser.

UTVALG

DELTAGELSE OG SVARPROSENT

Antall utsendte brev var totalt 89. Seks konvolutter kom i retur med adressat ukjent. Vi mottok svar fra 45 personer, en svarprosent på 54 %. Selv om dette betyr at bare noe over halvparten av de som har møtt for granskningsutvalget har besvart spørreskjema er det likevel en svarprosent som er høyere enn forventet. Dette fordi vi undersøker en gruppe hvor mange har opplevd en svært vanskelig barndom, og mange har funksjonssvikt i sitt voksne liv. Fra skjema som er returnert ser vi at hele saken har vært en påkjenning slik at en kan forvente at en god del ikke ønsker ytterligere påminnelser om den, slik spørreskjemaet blir uansett om det angår hva de opplevde eller ikke. I tillegg har vi ikke anvendt noen purring eller personlig

kontakt mot potensielle respondenter. I forskning over andre grupper som har opplevd traumatiske situasjoner regnes en svarprosent på over 50 som tilfredsstillende.

Vi har ikke fått tilgang til noen opplysninger fra granskningsutvalget som kunne hjelpe oss i å forstå om de som svarte var forskjellige fra de som ikke gjorde det. Vi ba om å få vite hvor mange kvinner og hvor mange menn som hadde møtt for utvalget, men dette ble avslått.

Totalt samtykket 39 personer til å la seg kontakte for et eventuelt intervju i forbindelse med evalueringen. Tre av disse hadde ikke oppgitt navn og telefonnummer og var derfor ikke mulig å kontakte, en oppholdt seg i utlandet og var vanskelig å kontakte. Av de øvrige ble det trukket ut et randomisert utvalg på 15 (6 kvinner og 9 menn) som ble kontaktet over telefon og forespurt om de kunne tenke seg å la seg intervju om sine erfaringer fra granskningen. Fjorten sa umiddelbart ja til å delta, en var så pass usikker på deltagelse at en ny person ble trukket ut og forespurt. Fjorten av intervjuene ble gjennomført i november og desember 2003, nærmere et halvt år etter at granskningsrapporten ble lagt frem, og ett i januar 2004.

For de som ble trukket ut til intervju var anonymisering viktig, og vi valgte ikke å hente inn bakgrunnsinformasjon om alder, lengde på barnehjemsopphold, m.m. fra dem. Åtte av dem som ble intervjuet hadde tatt imot tilbud om psykologisk oppfølging etter granskningen, to hadde andre oppfølgingstilbud, og fem takket nei til all form for oppfølging. To av disse takket nei fordi de ikke orket å fortelle hele historien sin på nytt og rippe opp i den enda en gang, og en takket nei fordi vedkommende etter tiden på barnehjemmet ikke stolte på noen form for hjelpeapparat.

I det videre vil vi beskrive utvalget ut fra de få bakgrunnsopplysninger vi har, og deretter deres vurderinger av hvordan de opplevde granskningen og medieomtalen. For å gjøre det mulig å skille hva som fremkom gjennom intervjuene fra det som ble rapportert gjennom spørreskjema vil vi kommentere når informasjon er hentet fra intervjuene. På denne måten vil utvalgets opplevelser beskrives gjennom både kvalitative og kvantitative data. Vi har også tatt med alle de skriftlige kommentarene som er skrevet inn på de fire åpne spørsmålene/kommentarområdene. Dette fordi det gir leseren et godt innblikk i deltagerens vurderinger. Vi har imidlertid gruppert kommentarene som en hjelp for leseren.

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER:

Det var 61 % menn og 39 % kvinner som besvarte spørreskjema. Gjennomsnittsalderen var 51,3 år (mellom 37 og 64, SD = 7.1), med kvinner gjennomsnittlig noe yngre (50 år) enn menn (52år).

Av tabellen fremgår det at halvparten hadde bodd 9 år eller mer på barnehjem. I gjennomsnitt hadde de bodd der 8,6 år (SD = 4,6), men oppholdslengden varierte mellom 1 og 19 år.

Tabell: År på barnehjem (N = 42)

	N	%
1 - 4 år	9	21
5 - 8 år	12	29
9 - 12 år	12	29
13 - 16 år	7	16
17 - 20 år	2	5

Når respondentene ble spurt om hvordan tiden på barnehjemmet var, krysset de av som vist i tabellen til høyre. Over 90 % opplevde seg utsatt for fysiske og/eller psykiske overgrep som gjorde tiden på barnehjemmet vanskelig.

Tabell: Opplevelsen av tiden på barnehjemmet (N = 43)

	N	%
Relativt uproblematisk	1	2
Vanskelig, men ble ikke utsatt for fysiske og/eller psykiske overgrep	2	5
Vanskelig, ble utsatt for fysiske og/eller psykiske overgrep	40	93

RESULTAT**MOTIVASJONEN FOR Å DELTA**

Under intervjuet spurte vi om hvorfor de deltok i undersøkelsen. Motivasjonen for å delta i granskningen lar seg oppsummere i følgende:

- **Å bidra til at sannheten om barnehjemmene i Bergen kommer fram:**

”Mente at no måtte sannheten komme fram” (mann)

”Noen måtte fortelle historien så folk fikk vite hvordan det var” (mann)

*”Eg ville at noen måtte få vite kor gale det var (å vokse opp på barnehjemmet)”
(kvinne)*

- **Å få fortalt sin historie:**

”Noen måtte få vite om hvordan jeg hadde hatt det” (kvinne)

”Eg ville få fortalt min historie” (kvinne)

- **Å forhindre at lignende overgrep og overtramp skjer igjen:**

”Det var viktig at historien kom fram slik at en kan hindre at lignende ting skjer igjen” (mann)

- **Å støtte opp under den historien andre har fortalt tidligere, å ikke la andre bære belastningen alene:**

”Det var viktig å få sagt at det som hadde blitt fortalt før ikkje bare var tull, ville støtte opp under andre sin historie” (mann)

En informant ønsket å delta for å nyansere det han opplevde var et ensidig negativt bilde som hadde kommet fram i media.

Flere (4) fortalte at de i utgangspunktet var i tvil om de skulle delta, men at de ikke syntes de kunne si nei når granskningen først ble satt i gang.

”Når det først skulle være en granskning ville eg være med, det ble for egoistisk å la være” (kvinne)

”Syns at når samfunnet går inn for å rydde opp og gjøre det de kan, så har en ikke lov å sette seg på sidelinjen” (kvinne)

De som møtte for utvalget syntes det på forhånd var vanskelig å forberede seg på noen måte til selve granskningen og mange gruet seg. Noen hadde snakket med andre som allerede var blitt intervjuet og fått vite at det var tøft å delta i intervjuet, men også disse syntes det var vanskelig å forutse hvilke reaksjoner som ville komme når de begynte å fortelle historiene sine.

OPPLEVELSEN AV MØTET MED GRANSKNINGSUTVALGET

Før vi beskriver opplevelsen av møtet vil vi kort beskrive hva granskningsutvalget selv har ført i pennen om intervjusituasjonen. I et eget erfaringsnotat³ har de fremholdt at det ble lagt stor vekt på ivaretagelsen av de personene som ble intervjuet. Dette ble understreket ved at informantene skulle ta kontakt etter eget initiativ og av egen fri vilje. Ikke noe press eller overtaling ble nyttet for å få dem til å møte. I forbindelse med innkalling til intervju, ble alle kort orientert muntlig (på telefon) om utvalgets arbeid og dets mandat. Intervjuene startet med en ny orientering om utvalgets arbeid, mandatet og selve gjennomføringen av intervjuet. Det ble her vektlagt å skape en fortrolig dialog og trygghet i intervjusituasjonen. Utvalget opplyser at en innledende samtale på 10 – 20 minutter fungerte bra. Intervjuene bygget på en intervjumal. Et referat av intervjuet ble lest inn på bånd mens informanten hørte på, med mulighet for umiddelbart å korrigere. Kopi ble tilsendt informanten som kunne komme med korreksjoner. Både før og etter intervju var granskningsutvalgets sekretariat tilgjengelig for de som ville ta kontakt. Det var også opprettet kontakt med en erfaren klinisk psykolog som personene som var til intervju hadde mulighet for kostnadsfritt å kontakte. Oppfølging med samtaler har skjedd helt uavhengig av utvalget.

I intervjuene vi gjennomførte vurderer deltagerne informasjonen som ble gitt på forhånd som bra nok, selv om flere har problemer med å huske den helt. De fleste tok selv initiativet til å få informasjon om hva granskningen gikk ut på etter at de har sett oppslag i media. Alle vurderte informasjonen de fikk av granskningsutvalget før møtet begynte som god og oversiktlig. Hvordan deltagerne opplevde det å møte for granskningsutvalget fremgår av tabellen under:

³ ”Erfaringsnotat fra granskningsutvalget for barnevernsinstitusjoner i Bergen. 2003”.

Hvordan opplevde du å møte for granskningsutvalget? (N = 44)

	N	%
Svært positivt	10	23
Positivt	19	43
Nøytralt	9	20
Negativt	3	7
Svært negativt	3	7

Av de som svarte på spørreskjema, svarer 2/3 at de opplevde det som positivt (43 %) eller svært positivt (23 %) å møte for granskningsutvalget, mens bare 14 % opplevde det som negativt eller svært negativt. Her var det åpent for å skrive inn kommentarer under spørsmålet. Vi har gruppert samtlige kommentarer som var skrevet inn på spørreskjema.

- Flere påpekte formen på møtet og hvordan de ble **godt ivare tatt**:

”Positivt – human god fremføring, Brukte nødvendig tid” (kvinne)

”Positivt grunnet det inntrykket av at det var satt i gang en prosess for om mulig få ”bekreftet” historiene som ble presentert gjennom avis og TV” (mann)

”Møtt med forståelse, høflighet. Følte at jeg kunne snakke uten skepsis” (mann)

”Tatt i mot med respekt” (kvinne)

”Fikk så mange pauser jeg ville. De var høflige” (kvinne)

”Lydhøre intervjuere uten å legge føringer” (mann)

”Det var godt å få ut ting som har lagt som en klam hånd over meg, og å bli tatt på alvor og trodd” (mann)

- Mange opplevde at selv om de ble godt ivaretatt under møtet og/eller det var godt at de endelig ble tatt på alvor og lyttet til, var det **smerte, ubehag, m.m. knyttet til møtet** for utvalget:

”Traumatisk møte med fortiden. Møtet profesjonelt sett bra” (kvinne)

”Var både negativt og positivt. Det var svært behagelige personer til stede på møtet. De virket oppriktig interessert i meg som menneske” (mann)

”Det mest positive var at noen endelig hørte på historiene som jeg bar på og tok meg seriøst. Kan jeg kalle noe negativt, så var det at det var en stor påkjenning å fortelle historien min til fremmede mennesker” (kvinne)

”Positivt å bli tatt på alvor, men meget tøft å berette sin historie ovenfor utvalget” (mann)

*”Negativt: Det ble for mange menn rundt meg, følte meg utilpass.
Positivt: De tok meg på alvor og trodde meg” (kvinne)*

”Det å rippe opp i gamle minner (traumer) kan slå to veier både negativt og positivt. Å fortrenge (glemme) bevisst og ubevisst kan ofte oppleves på en beskyttende måte men kan på sikt være bra å få opp i dagen. Dette opplevde jeg under granskningen. Negativt i nuet men positivt på sikt” (mann)

*”Positive: Granskningsutvalgsmedlemmene var tillitsfulle medlemmer.
Negative: Opprivende å bli utspurt/intervjuet” (kvinne)*

”Svært positivt at jeg endelig kunne fortelle om hva som skjedde. Negativt med manglende tillit til et utvalg satt opp av kommunen (Bukken og havresekken?)” (mann)

”Positivt at noen bryr seg. Negativt at ingen kvinner var til stede (ubehagelig!)” (kvinne)

”Positivt: Å bli tatt på alvor, respekt

Negativt: Innlesing/oppsummering på bånd under møtet” (mann)

”Positivt fordi det endelig var en mulighet til å bli trodd angående vår barndom.

Negativt: Det var vondt og hardt å rippe opp i vonde år”

”+ stor grad av åpenhet og imøtekommenhet

- uforberedt på hva det ville bli spurt om” (mann)

- Andre fremhevet bare det positive ved å bli **tatt på alvor og trodd på:**

”At det jeg hadde å si ble trodd på. Seriøse medlemmer i utvalget” (mann)

”At vi etter hvert blir tatt på alvor” (mann)

”Det var viktig for meg at mishandlingen kom for en dag, og at man arbeidet og slavet fra vi var 7 år gamle” (mann)

”Tok opp at du ikke fikk skikkelig skolegang. Selve møtet og advokatene var hyggelige og tok oss på alvor. Bare positivt” (mann)

- Etter å ha krysset av for at møtet var positivt skrev en mann:

”Innestengte traumatiske ”opplevelser” ble for første gang fortalt til andre” (mann)

- Noen fremhevet **bare negative aspekter ved møtet; hvordan det ”rippet” opp i gamle minner, kjentes som et forhør** eller av andre grunner var vanskelig:

”Følte intervjuet mer som et forhør og samtidig kom problemene fra barnehjemmet veldig nært igjen, Det var nesten som å oppleve ”dritten” igjen” (mann)

"Det var fornedrende og jævlig å fortelle litt. Mye av det verste tror jeg ingen tør å si. Har vel med selvfølelsen å gjøre" (mann)

"Vanskelig. Det er ikke lett å beskrive en barndom i løpet av et par timer" (kvinne)

"Det var vanskelig å rippe opp i gammelt "dritt" fra barndommen" (mann)

Kommentarene reflekterer i stor grad at formen på møtet synes å ha vært opplevd som fin og ivaretaende, men at de tema som ble tatt opp gjorde at møtet på samme tid var vanskelig. Det var viktig å bli "sett" og hørt, at man ble tatt på alvor og ble trodd, samtidig som det aktiverte vonde minner. Noen kvinner påpekte at det var vanskelig som kvinne å møte bare menn, samtidig som de statistiske analysene ikke reflekterte noen signifikante forskjeller i hvordan menn og kvinner opplevde dette. Likevel er dette et moment som fortjener oppmerksomhet i eventuelle senere granskninger. Det var en signifikant sammenheng mellom opplevelsen av møtet og alder ($r = -.45, p < .05$). Jo eldre informantene var, dess mer positivt opplevde de møtene.

GOD-VOND OPPLEVELSE

Intervjudata viser at så å si alle de som møtte for granskningsutvalget (med et par unntak) opplevde deltagelsen i granskningen som en todelt opplevelse. Deres beskrivelser var langt på vei sammenfallende med svarene på spørreskjemaet, men det var en tendens til at utvalget som ble intervjuet hadde færre kritiske synspunkt på selve intervjusituasjonen enn det som kommer fram på det åpne spørsmålet i spørreskjemaet.

Flertallet opplevde utvalgsmedlemmene som behagelige, empatiske og respektfulle mennesker. De syntes intervjuet ble gjennomført på en god og ryddig måte. Måten spørsmålene ble stilt på var til hjelp for å få fram den enkeltes historie og flere pekte på at det ble skapt en avslappet og trygg atmosfære som hjalp i situasjonen. Så å si alle informantene syntes at spørsmålene som ble stilt var ryddige og greie og at de fikk en opplevelse av at granskningen ble gjennomført på en skikkelig og seriøs måte. Opplevelsen av å bli **lyttet til og trodd på** ble framhevet som spesielt positiv:

"Hadde veldig god hjelp i måten de spurte på, de fikk ut av meg det eg ellers hadde problemer med å forklare" (mann)

”Er fornøyd med måten de gjorde det på, de var ryddige og greie”(kvinne)

”Følte at jeg ble tatt på alvor, det var givende på en måte”(mann)

”Jeg var redd jeg ikke skulle få fram alt, men det virket som de skjønnte mye. Følte jeg kunne fortelle alt, følte at de trodde meg”(kvinne)

”De var behagelige personer og de lyttet slik at selv intervju situasjonen var fin”(kvinne)

”Kan ikke se at de kunne gjort intervju situasjonen på noen bedre måte”(mann)

”Det mest positive var måten de oppførte seg på i kommisjonen, de var så behagelige, rolige, oppriktige og interesserte, ja dette gjorde det nesten vanskeligere (vanskeligere å ikke bli for emosjonell, vår anmerkning) at de var så behagelige”(mann)

En informant reagerte på at intervjuet i for stor grad bar preg av avhør og av at det ble ledet av en jurist. Andre informanter syntes det var meget positivt at leder for utvalget var jurist, de mente dette bidrog til at intervjuet ble gjennomført på en ryddig og profesjonell måte.

Flere framhevet at det var positivt at de fikk anledning til å lese igjennom rapporten i etterkant og komme med korreksjoner, mens noen syntes dette ble opprivende og enda en påminnelse om noe de ønsket å legge bak seg. Enkelte hadde enda ikke orket å lese igjennom hele rapporten på intervjutidspunktet.

Det varierte i hvilken grad de som møtte for utvalget ble intervjuet av 3 eller 2 personer og i hvilken grad intervjuerne var bare menn eller kvinner. En kvinne fortalte at hun syntes det var vanskelig å bli intervjuet av flere, det hadde vært lettere for henne å fortelle sin historie bare til en intervjuer. To kvinner syntes det var vanskelig å bli intervjuet av bare menn. De øvrige reagerte ikke på antall intervjuere eller på sammensetningen av menn og kvinner.

Alle informantene sa at når man først skal gjennomføre en slik granskning var det vanskelig å se at selve intervjuet kunne blitt gjort på noen annen (og bedre) måte enn det som

ble gjort i dette tilfellet, men to sa at de opplevde at noen av spørsmålene kom uventet på dem. Ingen hadde følt seg krenket av noen av spørsmålene.

På spørsmål om de kunne fortelle alt eller om det var ting de unnlot å fortelle, svarte elleve at det var ting de ikke fortalte om. To unnlot å fortelle ting fordi det ikke ble spurt eksplisitt om dem, mens ni sa at grunnen til dette ikke hadde noe å gjøre med måten intervjuet ble gjennomført på, men med selve hendelsene de unnlot å fortelle om. Dette var hendelser som har vært for vonde å snakke om, som har vært pinlige eller som ville medføre å henge ut andre dersom de ble fortalt. Det var de verste eller vondeste opplevelsene som ble utelatt:

”Det var ting eg unnlot å si, sa ikkje det verste, det e ting eg ikkje vil skal komme ut i det hele tatt” (mann)

”Det e ting eg ikkje fortalte ja, det er de mest alvorlige tingene” (mann)

”Det var veldig mye jeg ikke fortalte” (kvinne)

”Kunne ikkje fortelle alt, det var for ubehagelig” (kvinne)

”Det var ting jeg unnlot å si noe om for å slippe å miste kontrollen mens jeg ble intervjuet” (kvinne)

Det er åpenbart stort samsvar mellom det som fortelles i intervjuene og svarene som fremkom på spørreskjemaundersøkelsen.

VARIGHETEN AV MØTET MED GRANSKNINGSUTVALGET

Med hensyn til varigheten av møtet med granskningsutvalget var flertallet av deltagerne av den oppfatning at det var passelig, mens mer enn en fjerdedel av dem opplevde det som for kort:

Hva synes du om varigheten av møtet? (N = 44)

N	%
---	---

Alt for langt	1	2
Litt for langt	6	14
Passe	25	57
Litt for kort	9	20
Alt for kort	3	7

Her var det en signifikant korrelasjon mellom alder på respondenten og opplevelse av varighet på møtet ($r = .38, p < .05$) og mellom varigheten av barnehjemsoppholdet og opplevelsen av varighet på møtet ($r = .34, p < .05$). Høyere alder og lengre opphold ved barnehjemmet var forbundet med opplevelse av at møtet var for kort.

Intervjudata ga sammenfallende men også utdypende informasjon til dette punktet: De som har møtt for granskningsutvalget oppga at intervjuene hos utvalget varte fra 1 til 8 timer med et gjennomsnitt på rundt 3 timer⁴. De som har vært lenge på barnehjemmet har opplevd at de har forsøkt å komprimere hele sin oppveksthistorie inn i intervjuet. De har opplevd å gå igjennom det de kan huske fra sin barndom fra de var småbarn til de ble ungdommer i løpet av noen timer. Å gjennomføre en slik gjennomgang i løpet av ett intervju har vært meget krevende. Deltagerne har opplevd det som viktig at det ble satt av god tid, samtidig som de lange intervjuene var slitsomme og utmattende og satt i gang mange prosesser som bare så vidt var kommet i gang på det tidspunktet intervjuet ble avsluttet. Likevel har ingen ønsket at intervjuet skulle ha vært delt opp på noen måte. Flertallet har ønsket å bli helt ferdige når de først var i gang. Ingen har hatt spesielle synspunkt på varigheten av intervjuene, utover at det var viktig å ta den tiden som var nødvendig for å få belyst alle sider så godt som mulig.

KUNNE NOE VÆRT SAGT ELLER GJORT ANNERLEDES FRA UTVALGETS SIDE?

Når vi spurte respondentene om å skrive kommentarer i spørreskjemaet om noe kunne vært sagt eller gjort annerledes i forbindelse med møtet, varierte svarene en god del. Samtlige 28 kommentarer er tatt med, men vi har gruppert dem:

- En del (8) fremhever at det var **lite som kunne vært gjort annerledes**:

⁴ Granskningsutvalget oppgir i sin rapport at normalt varte intervjuene 3-4 timer, med noen lengre og noen kortere.

”Nei. Man har ikke anledning å komme inn på alt. Da må man skrive bok. Håper andre kan få det bedre. At myndighetene lærer noe av rapporten” (kvinne)

”Nei, i grunnen ikke, det er viktig å få frem tingene, og hva som har vært resultat av at en opplevde slike forhold” (mann)

”Gjort veldig fin jobb” (mann)

”Nei, det virket profesjonelt og ble gjennomført i en rolig og god ånd. Hadde god tiltro til utvalget” (mann)

”Nei. De gjorde en veldig god jobb” (kvinne)

”Egentlig ikke. Det var vi som måtte fortelle historiene slik vi husket dem. De gjorde en god jobb som tilhørere” (mann)

”De var meget høflige selv om det var vondt” (kvinne)

”Nei. De var lydhør og forståelsesfull uansett hvor sjokkerende svar de fikk” (kvinne)

- Noen få pekte på at **forberedelsene til møtet kunne vært bedre:**

”Forhåndsinformasjon ved presentasjon av metodikk (hva utvalget la vekt på) f. eks. offentlighets /myndighetsorganers rolle (barnevern, sos. helsedep. m.m.)” (kvinne)

”Ja. Et spørreskjema tilsendt oss ville gitt oss bedre tid til å huske flere hendelser enn den tilmålte intervju-tiden ga oss. Spørsmålene var OK, men kom overraskende i forhold til det vi måtte ha glemt eller fortrent” (mann)

- Tre stykker påpekte betydningen av at det var knyttet **psykologisk oppfølging** til granskningen:

”Nei, Jeg syntes de gikk frem på en fin måte, men det er ekstremt viktig med oppfølging av psykologisk krisehjelp etterpå. Det tror jeg er bra for alle som har traumer fra den tiden” (kvinne)

”Sørget for at det var klart et kriseteam og lignende før noen av samtalene begynte. Fikk mer fylldig rapportintervju til signering. Ble redd da jeg leste det ”flate” innholdet. Telegramstil” (mann)

”Det burde vært en psykolog/psykiater som en kunne snakket med etter møtet. Gjerne dagen etterpå” (kvinne)

- I tillegg til disse forslagene var det 7 stykker som hadde **andre konkrete forslag til endringer/forbedringer** i fremgangsmåten under intervjuet:

”Jeg hadde følge (kontaktperson). Han var ikke ønsket inne i lokalet. Granskningsutvalget var 3 personer, og det hadde vært fint å ha med mitt følge. Jeg var den gang i terapi, ble fulgt fra xx til Bergen” (mann)

”Har ikke noe å utsette på utvalget, men i ettertid så har jeg tenkt på at et utvalg kanskje skal gå litt mer forsiktig frem. Ikke presse for mye på når det gjelder ting som for oss var veldig sensitive. Spørre om det var greit at man går dypere inn på tingene som var vanskelig for oss å snakke om. For min del, de seksuelle overgrepene” (kvinne)

”De skulle ha tenkt på at når en ensom kvinne som har vært utsatt for overgrep ikke syntes det var kjekt å være alene med fremmede menn uten kvinner tilstede. For min del var det veldig ubehagelig” (kvinne)

”Ja – det var for lite med bare ett møte og så bli overlatt til seg selv. Følte meg veldig alene” (kvinne)

”Savnet noe lettere humor ved møtet. Vi skal tas på alvor, men kan litt lettere diskusjon gjøre det lettere å åpne seg? Ellers veldig fornøyd med utvalget” (kvinne)

”Ikke alle mennesker som har opplevd traumer (vonde minner) takler dette like bra. Jeg tror at et granskningsutvalg må vurdere nøye hvem de tror egner seg til granskning eller ei. Man må huske at vi mennesker er individualister” (mann)

”Flere strukturerte spørsmål. Lett å ”glemme” viktige ting når en bli følelsesmessig aktivert. Kunne delt intervju med flere: Nå ble det litt mye ”forhørsdommer” over settingen” (mann)

- De øvrige kommentarer omhandler litt ulike aspekter ved møtet med granskningsutvalget:

”Pressa på og fått saken ut av verden for oss. Jævlig å vite at personene rundt dette ikke er det dugg bedre enn på barnehjemmet. Virker som å plage og holde dette temaet er en stor oppgave å trenere” (mann)

”Er skeptisk, sett ut fra hvor hver enkelt av intervjuobjektene står mht bearbeidelse av sin historie” (mann)

”For liten fokusering på den psykiske delen av en slik barndom” (kvinne)

”De kunne vært flinkere til å si at de som drev Garnes guttehjem fortjener en streng straff. Ikke bare si at det er foreldet” (mann)

”Ingen formening” (mann)

I tillegg er det tre menn og to kvinner som kun skriver ”Nei”.

Intervjudata

Intervjudata bekrefter disse resultatene, men utdyper også funnene: Når det gjelder selve metoden, intervjuet og gjennomføringen av dette, mente flertallet at man **gjærne kan nytte samme fremgangsmåte som ved granskingen i Bergen:**

”Dersom de skulle gjort det på noen annen måte måttet de ha droppet granskningen. De kunne ikke ha gjort det annerledes” (mann)

”Kan ikke se at de kunne ha gjort dette på en annen måte når de først skulle ha gjort det. Det e jo tøft - og du kan ikke gjøre det mindre tøft - for det har vært tøft, historien e såpass tøff!” (kvinne)

Noen informanter pekte på at man bør spørre deltagerne på forhånd om de foretrekker **å bli intervjuet av menn eller kvinner** og om det er vanskelig at det er flere som intervjuer. En informant mente at man bør diskutere grundig i gjennom hvem som bør intervjuer, at dette bør gjøres av erfarne terapeuter og at gjennomføringen av selve intervjuet er viktigere enn forberedelse i forkant. En annen informant mente at det er viktig at de som intervjuer har satt seg grundig inn i forholdene ved det enkelte barnehjem og at man gransker hvert barnehjem for seg.

Flere anbefalte at de som skal delta i slike granskninger **forberedes på hvilke reaksjoner de kan vente seg eller hvilke reaksjoner som kan være vanlige** når en forteller om vonde opplevelser fra tidlig i livet, andre er i tvil om det ville ha noe for seg å forberede deltagerne på dette:

”Det bør informeres bedre om hva reaksjonen på å fortelle om slike opplevelser kan bli. At noen forteller om vanlige reaksjoner, en forberedende samtale slik at du er forberedt på hva det gjør med deg når du sitter der og blir spurt - for det er umulig å vite om dette på forhånd” (mann)

”Tror ikke en kunne ha vært forberedt på noen måte. Tror ikke løsningen hadde ligget i informasjon i forkant, tror heller det skulle vært slik at en fikk en henvendelse, en forespørsel en stund etter om hvordan det gikk” (kvinne)

Flertallet av informanter mente det var **viktig med en eller annen form for oppfølging** etter granskningen. Denne oppfølgingen burde komme tidlig i gang og gjerne være obligatorisk. Flere peker på at et obligatorisk tilbud, med avtale gjort rett etter intervjuet, ville gjøre det lettere å ta imot et slikt tilbud. Noen ment at oppfølgingen burde komme

umiddelbart etter at intervjuet var ferdig og burde presenteres som en del av selve granskningen:

”En må være obs på dem som er aleine, som ikke har noen å gå til, som går ut til ingenting etterpå. Det bør være tilbud om oppfølging til alle etterpå, slik at folk slipper å gå hjem først, det bør være andre enn de som er i samme situasjon som skal være denne støtten, de har nok med sitt eget” (mann)

”Det burde være oppfølging med en gang en var ferdig, noe obligatorisk. Vi skulle egentlig fått en time der og da. For du orker ikke alltid å gå dersom det er opp til deg” (kvinne)

”Ville tro noen hadde trengt oppfølging rett etter intervjuet, for akkurat da synes eg det var litt tøft. Du gikk ut den døren og følte deg tom og skjelven... Det skulle vært noe der og da” (kvinne)

Under intervjuet ble informantene spurt om det var ting som kom for dårlig frem i granskningen, ting som burde vært bedre belyst. De fleste syntes det meste kom godt nok fram, og at en i intervjuet var inne på de fleste sidene av tiden på barnehjemmet. Men to informanter mente det også burde vært fokusert på hvordan barna fikk det etter at de forlot barnehjemmene, og at oppfølgingen i etterkant av et barnehjemsopphold kunne være svært dårlig og mangelfull. En informant syntes det ble fokusert for lite på de positive sidene ved omsorgen på barnehjemmet, på de av de voksne som gjorde en god jobb og som gav omsorg og nærhet, og på at det også var barn som fikk et langt bedre utgangspunkt enn de ville ha fått dersom de hadde vokst opp hos foreldrene sine.

Når deltagerne ble spurt om det var ting som var godt å få fortalt, sa to at det var godt også å få fortalt om de voksne som prøvde å gi omsorg og som prøvde å beskytte og verne barna fra overgrep.

En informant foreslo at deltagerne i granskningen burde fått eksempel på hvilke spørsmål som kunne bli stilt i forkant av selve granskningsintervjuet, både for å kunne forberede seg bedre, og for at dette kunne gjort det lettere å huske vesentlige episoder i møte med kommisjonen. Vedkommende pekte på det frustrerende ved å komme på mange viktige

fakta først etter at intervjuet var over. Flere andre informanter fortalte også om lignende frustrasjon.

Flere informanter sa at de savnet bedre informasjon om hva som ville bli oppfølgingen etter granskningen, for eksempel om de formelle sidene ved en eventuell erstatningssak og hvor de kunne henvende seg dersom de ville søke om erstatning, de ønsket at denne informasjonen hadde kommet rutinemessig, uten at de hadde behøvd å lete etter den.

FØLELSESMESSIGE ASPEKTER VED Å MØTE FOR GRANSKNINGSUTVALGET

Når gruppen ble spurt om hvordan de følelsesmessig opplevde møtet, svarte de på følgende vis:

Hvordan opplevde du det følelsesmessig å delta i møtet? (N = 43)

	N	%
Svært godt	1	3
Litt godt	4	9
Helt nøytralt	4	9
Litt vondt	13	30
Svært vondt	21	49

Dette spørsmålet presser informantene til å svare innen disse kategoriene og det kan godt hende at flere ville ønsket å ha en kategori som både ga rom for at det var godt og at det var vondt. En deltager unnlater å krysse av og skriver nettopp dette i en kommentar. Svarene levner ingen tvil om at det var emosjonelt opprørende å møte for granskningsutvalget. Men det var også en gruppe på rundt 10 % som krysset av for at det hadde vært godt. Hadde våre spørsmål vært mer nyansert formulert ville vi kanskje bedre ha fått frem om det er mange av de som krysser av for at det var vondt, som også ville fremholdt at det også kunne være en positiv side ved møtet.

Informantene som ble intervjuet fortalte at de rett etter møtet for granskningsutvalget følte seg tomme og utmattede, noen følte seg urolige og noen opplevde et følelsesmessig kaos:

”Det var kaos (inne i meg) då eg gikk derfra” (mann)

”Eg var utmattet og tom etterpå, trøtt” (mann)

”Datt sammen etterpå, hadde sterke reaksjoner” (kvinne)

*”Først var eg lettet, men då eg begynte å gå derfra kom det mer og mer tanker”
(mann)*

Men noen har også følt seg lettet:

”Var lettet på en måte, hadde fått det ut, men hadde mange tanker” (kvinne)

”Var bare lettet” (mann)

Det var få som hadde snakket med andre rett etter at de hadde deltatt i granskningen. Under intervjuene fortalte de fleste at de dro hjem alene eller på jobb uten å snakke med noen om hva de hadde opplevd. Mange har følt det vanskelig å fortelle utenforstående om det de har opplevd fordi få vil kunne skjønne det og sette seg inn i deres situasjon.

Uavhengig av hvordan selve møtet ble opplevd kan det tenkes at deltagerne har opplevd at møtet i ettertid har påvirket dem. De ble derfor spurt om dette forholdet i spørreskjemaet. I parentes etter kategorien ”svært negativt” ble det skrevet ”medført mye vonde tanker og følelser”, slik at de mer presist skulle skjønne hva vi mente med at møtet hadde påvirket dem. Tabellen under viser svarfordelingen.

I ettertid, hvordan opplevde du at møtet har påvirket deg følelsesmessig? (N = 44)

	N	%
Svært negativt	21	48
Litt negativt	10	23
Verken eller	4	9

Litt positivt	7	16
Svært positivt	2	4

Det er åpenbart at møtet har skapt etterreaksjoner i form av vonde tanker og følelser. Rundt 70 % svarte at så var tilfelle, mens 1/5 har opplevd en positiv påvirkning i ettertid. Som for forrige spørsmål kan kategoriene gi for liten mulighet til å fremheve både positive og negative sider ved opplevelsen over tid. Det var en signifikant sammenheng mellom hva de opplevde på barnehjemmet og hvordan de opplevde at møtet for granskningsutvalget påvirket dem i ettertid ($r = -.32, p < .05$). Jo mer de krysset av for fysiske og psykiske overgrep, desto mer negativt opplevde de at møtet påvirket dem i ettertid.

Selv om mange opplevde at møtet hadde påvirket dem negativt sier forrige spørsmål lite om den grad av kontroll over reaksjonene de opplevde i etterkant. Det gjør det neste spørsmålet.

Har møtet med granskningsutvalget igangsatt tanker og følelser som du ikke lenger opplever å ha kontroll med? (N = 43)

	N	%
Nei, ikke i det hele tatt	14	33
Ja, litt	21	49
Ja, i høy grad	8	18

Det var rundt en femtedel av de tidligere barnehjemsbarna som i høy grad opplevde at møtet med granskningsutvalget igangsatte tanker og følelser de ikke lenger hadde kontroll med, og i tillegg nesten 50 % som i noen grad opplevde dette. Her var det en signifikant korrelasjon mellom det å rapportere fysiske og psykiske overgrep og igangsettelse av tanker og følelser som de ikke lenger hadde kontroll med ($r = .33, p < .05$). Jo mer de rapporterte av overgrep, desto mindre kontroll opplevde de å ha i ettertid.

Intervjudata utdyper disse tallene. Tolv av de femten informantene beskrev til dels sterke reaksjoner etter intervjuet. De beskrev tankekjør, med minner og til dels bilder fra tidligere opplevelser som ble igangsatt eller forsterket av møtet for utvalget. De beskrev at disse tankene og minnene har vært plagsomme og vanskelige å roe ned igjen på egen hånd. Til dels er disse reaksjonene også plagsomme i dag (på intervjutidspunktet). Flere beskrev det

som at forsvaret eller beskyttelsen mot de vonde minnene har blitt borte og at de sliter med å bygge det opp på nytt.

”Det førte til at mange minner som eg ikkje har husket kom opp igjen, - kunne ikkje svare på så mye ved selve granskningen, men det at de stilte spørsmål fikk meg til å tenke på det, og så snakket eg med andre som hadde vært på barnehjemmet etterpå og gradvis kom det fram mer og mer” (mann)

”Når du begynner å grave i slik gammalt, slik som - så får du det igjen, og det gjorde eg. Ettertrykkelig! For det ligger så langt bak, man trenger det så lang bak at det kommer ikke opp i dagen” (mann)

”Jeg våknet av at jeg gråt i flere måneder etterpå” (etter granskningen) (kvinne)

”Å delta i granskningen har gjort noe med meg, eg er ikkje den samme som jeg var før” (kvinne)

Noen beskrev mestringsstrategier som de kan bruke til å ta ny kontroll på minnene og har nytte av disse strategiene i denne situasjonen:

”Snakket ikke med noen i etterkant, gikk mange turer på fjellet, sorterte det på egen hånd, har sortert mye i de tankene opp gjennom årene” (mann)

”Har arbeidet så mye med de opplevelsene før at det gikk rimelig greit” (mann)

For å undersøke endringer i de mer tankemessige eller kognitive aspekter som følge av møtet ble deltagerne i spørreskjema spurt om deres forståelse av egen situasjon i forhold til hva de hadde opplevd hadde endret seg.

Har forståelsen av din egen situasjon i forhold til hva du har opplevd forandret seg etter møtet? (N = 43)

N	%
---	---

Forstår mye mer	9	21
Forstår litt mer	15	35
Forstår verken mer eller mindre	17	39
Forstår litt mindre	0	0
Forstår mye mindre.	2	5

Et flertall av deltagerne krysset av for at de forstår mer, de fleste i kategorien ”litt mer”. Men mange opplever verken mer eller mindre forståelse for egen situasjon. Som ventet er det svært få som opplever mindre forståelse som følge av møtet, men de finnes. Det finnes en signifikant korrelasjon mellom kjønn og forståelse ($r = .35, p < .05$). Kvinner opplever at de har fått mer forståelse i etterkant.

ANGRER DE PÅ DELTAGELSE?

Opplevelsen av møtet i ettertid kan studeres fra en annen synsvinkel ved å spørre deltagerne om de angret på deltagelsen.

Angrer du på at du møtte for utvalget? (N = 43)

	N	%
Nei, tvert i mot	13	30
Nei	22	51
Både og	7	17
Ja, litt	0	0
Ja, svært	1	2

Her krysset et klart flertall (81 %) av for at de ikke angret at de møtte for utvalget og bare en person har krysset av i ja-kategoriene.

Intervjudataene nyanserer bildet: Til tross for sterkt ubehag sa 9 personer (3 kvinner og 6 menn) at de hadde deltatt i en granskning på nytt også med de erfaringene de har i dag.

”Ja, eg ville ha deltatt på nytt, ville ikkje ha sittet på gjerdet uten å delta,” (mann)

*”Ville ha deltatt på nytt, det er svært vondt, men noen må fortelle den historien”
(mann)*

Disse sa også at ubehaget har vært verdt det og at det har vært til å leve med. Tre personer (2 kvinner og 1 mann) sa at de ikke ville deltatt dersom de hadde visst det de i dag vet om ubehaget. Tre personer (2 kvinner og 1 mann) var i tvil om de ville ha deltatt.

Det var en større andel av gruppen som ble intervjuet som angret på at de deltok i granskningen og som ikke ville ha gjort det igjen med den erfaringen de har i dag, enn det var i den totale gruppen som besvarte spørreskjemaet.

En annen mer indirekte måte å undersøke dette er å spørre om de ville oppfordret andre til å møte til en slik samtale eller fraråde dem.

Ville du anbefale andre å stille opp på en slik samtale, eller tvert imot fraråde det? (N = 43)

	N	%
Ville anbefalt	28	65
Nøytral	12	28
Ville frarådet	3	7

Det var få som frarådte og mange som tilrådte, samtidig som det kanskje var en del som nok var mer usikre eller ambivalente og derfor krysset av for kategorien ”nøytral”. I intervjuet sa flere at de var usikre på om de ville anbefale eller fraråde andre i å stille opp. En ting er å ville delta på nytt selv, noe annet er å anbefale andre å delta, fordi ulike personer vil ha svært ulike utgangspunkt for å delta i en slik granskning.

”Det e vanskelig å si hva andre skal gjøre, for noen kan det nok bli for tøft.” (mann)

MEDIEFOKUSERINGEN

Det var gjennom media denne saken ble satt på dagsorden. Det var selvfølgelig vanskelig for respondentene å skille ut mediedekningens påvirkning fra møtet med granskningsutvalget. Dette gikk sammen både i sak og delvis i tid ettersom granskningen skred frem.

Vårt første spørsmål angående mediedekningen dreide seg om deres oppfattelse av deknningen:

Hvordan har du opplevd den mediefokusering som har vært rundt barnehjemssaken i Bergen? (N = 42)

	N	%
Svært positivt	6	14
Positivt	18	43
Nøytralt	6	14
Negativt	9	22
Svært negativt	3	7

Et flertall var positiv til fokuseringen, samtidig som mer enn ¼ var negativ. Også her har nok informantene lidd valgets kvaler fordi mediefokuseringen samtidig kan ha positive og negative sider. To deltagere har også krysset av for begge deler (og redusert N til 42). Flere skrev også om dette i marginen ved siden av spørreskjema og påpekte at samtidig som det var behørig at saken ble satt på dagsorden, var det mange vonde minner som ble vekket.

Også her spurte vi om fokuseringen medførte tanker og følelser som var vanskelige å takle:

Har medieoppmerksomheten medført at tanker og følelser rundt det du opplevde på barnehjemmet har vært vanskelig å takle? (N = 44)

	N	%
Nei, tvert i mot	1	2
Nei	9	20
Både og	13	30
Ja, litt	8	18
Ja, svært	13	30

Rundt halvparten har opplevd at tanker og følelser som fulgte av medieoppmerksomheten var vanskelig å takle, de fleste av disse også med høy intensitet.

HVA VAR MEST BELASTENDE – MØTE FOR GRANSKNINGSUTVALGET ELLER MEDIEOFOKUSERINGEN?

Fullt klar over at dette var forhold som ville være vanskelig for deltagerne å skille fra hverandre, spurte vi likevel informantene om å vurdere dette.

Hva har vært mest belastende for deg? (N = 43)

	N	%
Å møte for utvalget	10	23
Mediefokuseringen	11	26
Ingen av delene	13	30
Begge deler	9	21

Her var opprinnelig bare de tre første svarkategoriene med, men det var åpent å skrive inn kommentarer under ”annet (hva)”. Vansken med å velge avkrysningsalternativ ble her illustrert ved at flere krysset av for begge de første alternativene. Dette har vi løst ved å lage en egen kategori i tabellen over hvor ”begge deler” reflekterer de som krysset av for begge. Hadde denne kategorien vært med i spørreskjemaet kunne fordelingen ha sett annerledes ut.

Som resultatene viser var det rundt $\frac{1}{4}$ som krysset av for hver av de to første kategoriene, mens noen flere krysset av for ”ingen av delene”. Dette betyr ikke at de ikke har kjent belastning i forbindelse med saken, men at andre sider ved saken har vært vanskelig for dem. Dette kommer frem under ”annet” kategorien. Imidlertid er kategorien noe tvetydig. Noen kan ha krysset av her og ment at det var ingen belastning knyttet verken til møtet med granskningsutvalget eller mediefokuseringen, mens andre har krysset av her fordi de tenker på helt andre forhold enn de vi spurte om som mest belastende.

Intervjuene ga utdypende informasjon. Informantene fortalte at det var vanskelig å skille fra hverandre virkningen av all medieoppmerksomheten og virkningen av selve intervjuene. Noen informanter påpekte at det var den totale oppmerksomhet både gjennom mediedekningen og granskningsintervjuet som har vært belastende. Selv om den var

ubehagelig, vurderte flere mediedekningen som positiv og som et viktig bidrag til at granskningen kom i gang. Samtidig var det gjentatte mediefokus på saken for flere en smertefull påminner om vonde opplevelser som de hadde mindre kontroll med enn før granskningen kom i gang. Flere understreker et sterkt ønske om at det nå må bli stille om saken, og at hvert oppslag i media virker som en ny påminner om smertefulle opplevelser.

BELASTNINGER KNYTTET TIL GRANSKNINGEN

Siden belastningen med granskningen står sentralt i denne undersøkelsen og det under spørsmålet om hva som var mest belastende var anledning til å komme med kommentarer om dette, har vi valgt å ta med alle kommentarene i den oppsummering som følger nedenfor.

Andres reaksjon var problematisk for flere. Under ”annet” skrev en mann: *”Venner – familie, arbeidsplass”*. En annen mann framhevet at den største belastningen i tilknytning til familien var at: *”barn og kone opplever å se far uten kontroll.”* En mann skrev at det som var mest belastende var: *”at andre ser totalt annerledes på oss utvalgte barnehjemsbarn”*. En mann fremholdt et annet aspekt ved omgivelsenes reaksjoner som belastende for han: *”Mange har spurt om jeg ble seksuelt misbrukt, noe jeg fortsatt benekter, til tross for at det forholder seg slik”*.

I intervjuet fortalte flere informanter at granskningen negativt hadde påvirket forhold i familien. Noen opplevde seg sett på en ny men mer negativ måte som følge av informasjonen som hadde kommet fram, og for noen førte den til splittelse og konflikt mellom familiemedlemmer. Andre fortalte under intervjuet at de hadde opplevd at ektefellen fikk en bedre forståelse for deres situasjon:

”Det førte vel også til en bedre forståelse (fra ektefelle) for hvorfor eg reagerte som eg gjorde.” (kvinne)

I spørreskjema skrev en mann: *”Jeg har møtt noen av guttene fra og det har fått meg til å huske ting og opplevelser som jeg skulle ønske hadde forblitt glemt”*. Ikke alle hadde et nettverk å komme hjem til: *”Det var å komme hjem og ikke ha noen å snakke med. Følte meg helt tom og sliten” (kvinne)*. Tankene på konsekvensene for andre blir nevnt av en (ikke oppgitt kjønn): *”Tankene på de tre av mine venner som har tatt sitt liv i løpet av Prosessen”*.

En annen krysser av for det å **møte for utvalget** som mest belastende og skrev; *"Mediefokuseringen har vært negativ for meg, men positiv for saken"* (kvinne). En annen kvinne: *"Det gjør vondt å lese om alle de som har lidd under oppveksten, men det er positivt at det kommer frem, slik at en kan få hjelp i dag"* (krysset av for ingen av delene). En som krysset av for mediefokuseringen som det mest belastende skrev at han hadde latt seg intervjuet av media og *"...etter intervjuet har alt det vonde dukket opp hver gang jeg ser det i TV eller aviser"*.

Reaktiveringen av minner ble trukket frem i mange kommentarer. En kvinne som krysset av for "ingen av delene" beskrev det slik: *"Å bli minnet om den mest vonde tiden av mitt liv"*. En annen kvinne skrev: *"Tenk over hva små barn fra barnehjem har måttet gå i gjennom i barndommen sin"*, mens en tredje kvinne skrev: *"Tankene og det at jeg husket mer av mine opplevelser som jeg hadde fortrenget"*. En kvinne som krysset av for begge de første alternativene skrev: *"Det vil alltid være en belastning, for man kommer i kontakt med de følelsene igjen"*, mens en mann som krysset av på samme vis skrev: *"Tankekjøret i ettertid"*. En annen mann som også krysset av for begge deler skrev: *"Å rippe opp i gammelt dritt, og samtidig få greie på at det fremdeles foregår det samme. Ingen tar ansvar"*. *"Alt som er rippet opp i. Forstår hvor mye jeg har lagt lokk på tingene i årenes løp"*, skrev en kvinne. En mann som ikke krysset av for noen alternativer skrev følgende om hva som var mest belastende: *"Å få det hele rippet opp igjen"*. En annen kommentar (mann) var: *"Reaktivering av smertefulle minner. Opplevelsen av allikevel ikke å være ferdig med dette. Affektabilitet i uker/mnd. i etterkant"*. En mann reflekterte over hvordan det også hadde hatt positive konsekvenser på følgende måte: *"Jeg har jo forberedt meg på at prosessen til tider var belastende men i ettertid gjør det godt å ha fått ut vonde traumer ved å snakke om det. En skal huske på at en negativ erfaring i nuet kan bli positiv i ettertid. Jeg følte meg litt lettet etter at granskningen for min del var overstått"*. En annen mann kommenterte følgende om hva som hadde vært mest belastende: *"Hele sannheten har ikke kommet frem"*, en annen (kvinne); *"Erkjenne det for meg selv, hva som virkelig har skjedd"*.

Under "annet" kategorien var det noen som utdypet hvorfor de hadde krysset av for alternativene. En kvinne som krysset av for det å møte for utvalget som mest belastende skrev: *"Belastende i den forstand at det har satt i gang en prosess der jeg måtte begynne å huske ting fra fortiden (vonde)"*.

Intervjudataene bekrefter at belastningene har sin bakgrunn i flere forhold. Flertallet av informantene påpekte at reaksjonene de hadde opplevd var kommet som et resultat av den

samlede belastningen av mediefokusering, granskingsintervju og framlegging av rapporten, men at det var intervjuet som hadde hatt de største konsekvensene. Flere understreket også at de hadde vært plaget med mareritt, vonde tanker og minner også før granskningen og mediefokuseringen kom i gang, og at selve granskningen ikke gjorde det verre for dem. Flertallet fortalte likevel at selve intervjuet og den omfattende gjennomgangen av tidligere vonde opplevelser hadde påvirket dem sterkt og framkalt nye tanker og minner. Fire av de intervjuede mente at granskningen ikke hadde fått så store konsekvenser for dem, mens to mente at deltagelse hadde vært positiv. Det positive har vært at de har fått satt på plass vonde opplevelser som en følge av å møte for kommisjonen, eller at de har fått fylt ”hukommelseshull” som de på sikt mener er godt for dem. De øvrige har opplevd at granskning og mediefokusering har hatt negative konsekvenser som til dels varer ved den dag i dag og som de har hatt behov for hjelp til å takle.

MØTET MED ANDRE BARNEHJEMSBARN

Fordi vi under oppfølging av tidligere barnehjemsbarn fikk inntrykk av at kontakt med andre kunne innvirke på hvordan de opplevde situasjonen, stilte vi noen spørsmål omkring dette.

Rundt halvparten (52 %) oppga at de hadde møtt andre barnehjemsbarn i forbindelse med granskningen. Når disse skal beskrive hvordan de har opplevd dette møtet, krysset de av på følgende vis:

Om du har møtt andre barnehjemsbarn i forbindelse med granskningen, hvordan har du opplevd dette? (N = 24)

	N	%
Svært positivt	9	38
Positivt	7	29
Nøytralt	1	4
Negativt	3	13
Svært negativt	2	8

Både positivt og

negativt 2 8

Fordi to personer både krysset av for positivt og negativt har vi tatt dette inn som en egen kategori. Det er åpenbart at det store flertallet har opplevd denne kontakten som positiv, men nærmere 1/5 har også negative erfaringer med denne kontakten.

Vi spurte dem som hadde hatt kontakt med andre om dette hadde innvirket på deres minner:

Om du har møtt andre barnehjemsbarn i forbindelse med granskningen, hvordan har det innvirket på minner? (N = 22)

	N	%
Tenkt mye mer på vonde opplevelser	11	50
Tenkt noe mer på vonde opplevelser	8	36
Verken tenkt mer eller mindre	3	14

Her ser vi at selv om de i forrige spørsmål opplevde det som positivt å møte andre, så oppga det store flertall at de hadde tenkt mer på vonde opplevelser som følge av å ha møtt andre.

Under intervjuene var det fire informanter som sa at møtet med andre fra barnehjemmet vakte nye minner. En av disse fortalte at han ikke husket noe særlig under møtet med granskningsutvalget, men at det var særlig etterpå da han møtte andre fra samme barnehjem at han begynte å huske forhold han hadde opplevd.

ANDRE FORHOLD SOM AVSPEILER SIDER VED BELASTNINGEN

De som svarte ble bedt om å ta stilling til en rekke utsagn og si om de stemte eller ikke for dem. I tabellen under fremgår utsagnene og frekvensfordelingen av svarene:

Nedenfor følger noen utsagn som vi gjerne vil at du tar stilling til og sier om de stemmer for deg eller ikke (N = 42-43)

Utsagn	Stemmer helt	Stemmer delvis	Stemmer ikke
- Alt i alt har det vært bra at granskningen ble foretatt	84	14	2
- Som følge av at saken er kommet opp har jeg tenkt at jeg ikke orker å leve lenger	7	12	81
- Det var mye jeg ikke orket eller ville fortelle til granskningsutvalget	44	33	23
- Siden denne saken begynte å versere i media har jeg hatt vanskelig med å kontrollere følelser og tanker	36	38	26
- Jeg er så glad for at dette er blitt avdekket at den smerte det har igangsatt er helt underordnet	35	33	32
- Jeg har lært ting om meg selv i denne perioden som gjør at jeg opplever at jeg har vokst som menneske	16	33	51
- Jeg opplever ikke at det har kommet noe positivt ut av denne granskningen eller mediefokuseringen for meg personlig	23	42	35
- Jeg opplever at det har kommet noe positivt ut av denne granskningen eller mediefokuseringen for andre	36	50	14
- Nå har ting roet seg for meg og falt mer på plass igjen	19	31	50

Avkryssingen for disse utsagnene gir viktig tilleggsinformasjon. Først og fremst skal en merke seg at nesten samtlige krysset av for at **alt i alt har det vært bra at granskningen ble foretatt**. Det var en signifikant sammenheng mellom alder og det å være enig ($r = -.38, p < .05$), og mellom år på barnehjem og det å være enig ($r = .34, p < .05$). Jo eldre de var jo mer sa de seg enige i at det alt i alt hadde vært bra med granskningen, og jo lengre de hadde bodd på barnehjem jo mer uenige var de i dette utsagnet, altså at det ikke stemte at det var bra at granskningen ble foretatt. En skal samtidig merke seg at **det store flertall ikke har fått selvmordstanker** etter at saken kom opp. Når det er sagt, er det nær 18 % som sier at de helt eller delvis har tenkt at de ikke orker å leve lenger. Med bakgrunn av at det, oss bekjent, har

skjedd tre selvmord siden saken kom opp, og at vi sannsynligvis har den minst plagede gruppen som informanter, kan det antas at det er flere som har hatt slike tanker enn det prosenttallene viser. Det er også svært urovekkende at så mange (rundt 80 %) sier seg enig i at **det var mye de ikke orket eller ville fortelle til granskningsutvalget**. Dette understreker at rapporten over forholdene sannsynligvis ville vært enda mer graverende om de hadde hatt ork til å fortelle om noen av de verste tingene de hadde opplevd.

Tallene bekrefter at mange (> 70 %) har hatt **vanskelig med å kontrollere tanker og følelser** etter at saken begynte å versere i media. Her var det signifikant sammenheng ($r = -.36$, $p < .05$) mellom det at de hadde vanskelig med å kontrollere følelser og tanker etter medieoppslag og at de krysset av for å ha blitt utsatt for fysiske eller psykiske overgrep. Til tross for den smerte saken har igangsatt, var **nærmere 70 % glad for at forholdene var blitt avdekket**, og halvparten sa seg enig i at de **hadde lært ting om seg selv** som ga opplevelsen av vekst som menneske. Det var signifikant flere av dem som hadde krysset av for at de hadde opplevd fysiske eller psykiske overgrep som var glad for at forholdene var avdekket ($r = -.33$, $p < .05$).

Det var et klart flertall som sa seg uenig med at det ikke hadde **kommet noe positivt ut av granskningen og mediefokuseringen** for dem selv personlig (rundt 64 %), mens det var et enda klarere flertall (rundt 85 %) som mente det hadde kommet noe positivt ut av dette for andre. Rundt **halvparten var enig i at nå hadde ting roet seg for dem og falt mer på plass igjen**, noe som betyr at for den resterende halvpart var dette ikke tilfelle.

BØR DET ARRANGERES LIGNENDE GRANSKNINGER ANDRE STEDER?

Intervjuene ga verdifull tilleggsinformasjon til funnet av at nesten samtlige på spørreskjema krysset av for at de alt i alt mente det var bra at granskningen ble foretatt. På spørsmål om de syntes at det burde gjennomføres lignende granskninger andre steder er det 11 informanter (av de 15 som ble intervjuet) som mente at slike burde gjennomføres. Flere av disse pekte på at det er viktig at sannheten kommer fram og at kritikkverdige forhold avdekkes også andre steder. To advarte mot å sette i gang slike granskninger fordi en ikke kan ha oversikt over hva en setter i gang og to var i tvil om dette burde gjøres av samme årsak. Noen informanter var bekymret for at et for stort fokus på plagene de har hatt i etterkant av granskningen skulle føre

til at det ikke blir satt i gang tilsvarende granskninger andre steder. De mente dette ikke må forhindre at andre mennesker får sjansen til å la sin historie bli hørt.

ANDRE KOMMENTARER

Deltagerne fikk mulighet til å komme med "andre kommentarer" mot slutten av spørreskjemaet. Kommentarene som kom var nokså varierte, men vi har likevel foretatt en grovinndeling (samtlige kommentarer er tatt med).

- Noen kommenterte på hvordan **minnene har kommet i ettertid:**

"Det er mye som jeg ikke husket da jeg var på granskningsutvalget, men som jeg har begynt å huske etterpå, uten å ha noen å snakke med om det" (kvinne)

"Da jeg i mitt intervju/møte med granskningsutvalget ikke husket omtrent noe negativt med oppholdet mitt på Garnes guttehjem gjennom flere år var det møtet ganske enkelt for min del. I ettertid har jeg begynt å huske mer og mer av denne lite minnesverdige tid. Min historie til utvalget i dag ville ikke vært i samsvar med den historien de fikk" (mann)

"Har opplevd det følelsesmessig både positivt og negativt. Under møte med granskningsutvalget har jeg i ettertid sett at jeg har husket veldig lite" (kvinne)

- Noen reflekterte over **problemene de strever med** eller hvor komplisert deres situasjon er, og over hjelpen de har fått eller får:

"Vanskelig å svare på noen av spørsmålene – kanskje det er for tidlig. Jeg sitter igjen med mange blandede følelser, men det tror jeg er helt naturlig. Siden jeg gjennomgår krisehjelp så er jeg på en måte i det fremdeles, men opplever det som positivt" (kvinne)

"I de siste 4 – 5 årene har jeg slitt med mareritt, lite søvn og følelser av skyld og skam. Jeg har nå gått i ukentlig samtale hos psykolog og regner med at jeg må gjøre

det i lang tid fremover. Ellers er jeg nå nykter på 3 året etter å ha hatt store rusproblemer i over 30 år. Flaks at jeg lever” (mann)

”Timene hos dere på krisesenteret var veldig bra” (mann)

”Tok heldigvis imot tilbudet om krisehjelp hos dere. DET HJALP. Har siden gått regelmessig til en annen psykolog. Håper det kan føre til at jeg kan få dette helt ut av systemet” (mann)

”Har vært mye plaget med depresjoner spesielt rundt høytider, ble veldig forsterket da media begynte å skrive om barnehjemmene. Det siste året har jeg vært sykemeldt. Går til psykiater med godt resultat. Er begynt å jobbe igjen. Fortsetter med medisinen” (kvinne)

- De fleste kommentarene reflekterer over **hva de har gjennomlevd og håp og frykt for fremtiden:**

”Det positive med at det ble satt i gang granskning i Bergen er at dette forhåpentligvis vil gagne andre barnehjemsbarn: håper at Staten og andre kommuner i landet tar ansvar for det som skjedde oss barnehjemsbarn den gangen. Vi var tross alt uskyldige barn som havnet på disse stedene av ulike årsaker” (kvinne)

”Jeg håper på å få en liten oppreising for alt det fandenskapet jeg opplevde. Årene på barnehjem, guttehjem har fratatt meg min barndom, ungdom og en god del av mine voksne år som sagt det var for min del ET SANT HELVETE” (mann)

”Er sikker på at det kommer til å gå flere liv” (mann)

”Jeg håper det vil være til hjelp for andre som har vært i institusjon, ”barnehjem” (hadde det vondt), slik at de også kan få hjelp” (kvinne)

”Jeg håper at denne saken snart er opp og avgjort. Granskningsutvalget har kommet med sin konklusjon. Mediefokusering på bergenske barnhjem bør avsluttes nå” (kvinne)

”Granskningen har for meg vært svært vanskelig. En kunne skrive avhandling om motstridende følelser. Enda er vi under ”lupen” og skal veies og måles. For dem som tok livet av seg har jeg mareritt og traumer. Savnet enda ikke over” (mann)

”Personlig mener jeg at noen barnehjemsbarn som har slitt mye i ettertid burde blitt forskånet for en granskningsprosess og blitt trodd uten å gå gjennom dette traumet som en betingelse for å vinne frem (med hensyn til oppreisning og erstatning). Å bli trodd på uten betingelser burde i sanne tilfeller bli gjort mulig” (mann)

”Jeg er svært ambivalent til alt som knytter seg til saken. Overveldende at det er så stort ”trykk” i disse opplevelsene 40 år tilbake i tid. Sinne/hat er vanskelige følelser å hankes med så langt opp i voksen alder” (mann)

”Fikk av familie vite om denne granskning. Melding burde vært sendt samtlige involverte parter. Savner tilbakemelding om hva som videre skal skje i saken” (mann)

- Kanskje sier ”kraften” i følgende kommentaren mye om det pågangsmot som enkelte har og gir til andre:

”Stå på!” (kvinne)

DISKUSJON, RÅD OG ANBEFALINGER

METODISKE BEGRENSNINGER

Før vi diskuterer resultatene er det viktig å trekke frem at det bare er 54 % av de tidligere barnehjemsbarna som møtte for granskningsutvalget som har deltatt i denne undersøkelsen. Selv om dette er en høyst akseptabel svarprosent i en gruppe som har opplevd store belastninger, er det likevel vanskelig å vite hvor representativ gruppen er. Imidlertid vet vi fra forskning over traumer og plutselige dødsfall at det vanligvis er de mest "traumatiserte" eller rammede som ikke deltar (Paykel, 1983; Stroebe & Stroebe, 1989; Dyregrov 2003). Akkurat hvordan dette ville slått ut i den type gruppe som vi nå har samlet data fra er vanskelig å si, men en kan kanskje anta at de ville ha opplevd granskning og medieomtale enda mer belastede enn de som har svart.

All den stund vi ikke har hatt tilgang på bakgrunnsopplysninger som gjorde det mulig å sammenligne de som svarte med de som ikke svarte, kan vi bare anta at de som svarte sannsynligvis klarer seg bedre enn de som ikke svarte, og at de unnlot å besvare spørreskjema fordi belastningen ville vært for stor for dem. Granskningsutvalget tillot oss ikke å få kjennskap til hvor mange kvinner og hvor mange menn som møtte for dem, slik at vi heller ikke kan vite om det antall kvinner (39 %) og menn (61 %) som besvarte spørreskjema samsvarer med det antall kvinner og menn som møtte for granskningsutvalget. De generaliseringsproblemene vi således har må derfor være et bakteppe for de konklusjoner som trekkes og de råd som gis.

Det er stort sammenfall i det som fremkommer under intervju og spørreskjema, men det kan se ut til at de som ble intervjuet oppgir deltagelsen i granskningen som mer følelsesmessig belastende enn det som fremkom via spørreskjema. De er også mer i tvil på om de ville sagt ja i dag. Dette kan reflektere at det var nettopp de som opplevde granskningen som mest belastende som sa ja til å la seg intervju. Ut fra det som er nevnt tidligere om hvem som deltar i undersøkelser er dette lite sannsynlig. Ulikheten i svartendens antas mer å reflektere at spørsmålet blir stilt noe annerledes i intervjuet enn i spørreskjemaet. For eksempel blir de i spørreskjemaet spurt om de angrer på at de deltok, mens de i intervjuet blir spurt om de ville ha deltatt i granskningen ut ifra det de vet i dag. Det kan også være at

intervjuet bedre fanger opp den tosidige opplevelsen av å delta i granskningen som både positiv og viktig, og samtidig som smertefull og vanskelig.

En del av de som har blitt intervjuet har kontakt med hverandre og har diskutert vår ”evaluering” med hverandre. Flere av de som ble intervjuet har vært opptatt av å få fram at selv om det var smertefullt å delta så er det viktig at evalueringen ikke hindrer at granskninger blir gjennomført andre steder. Dette kan ha medført at noen kan ha fremstilt belastningen som mindre enn den i virkeligheten var.

Senter for Krisepsykologi har hatt to roller gjennom at vi både har vært et sted hvor en del av de tidligere barnehjemsbarna har fått psykologisk oppfølging betalt av Bergen kommune, og samtidig hatt ansvar for å ”evaluere” møtet med granskningsutvalget. Det er imidlertid vanskelig å vite på hvilken måte dette skulle påvirke undersøkelsen. Vi kan ikke se bort i fra at noen kan oppleve oss som ”assosiert” med Bergen kommune eller med offentligheten, slik at de av denne grunn enten unnlater å svare eller er mer forsiktige med sine svar. Noen informanter forteller under intervjuet at de selv, eller noen de kjenner til, har vært skeptisk til om vår evalueringsundersøkelse faktisk gjennomføres uavhengig av Bergen kommune. De har derfor vært bekymret for å svare på evalueringsundersøkelsen i fare for at den skulle brukes til noe i forbindelse med utmåling av erstatningen. Samtidig har det i skriftlig informasjon som fulgte spørreskjema blitt gjort klart at undersøkelsen gjennomføres på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Den rolle som Senter for Krisepsykologi har spilt i forhold til psykologisk oppfølging kan samtidig ha medført at flere har svart på spørreskjema enn om vi ble oppfattet som ”bare” en forskningsinstitusjon, fordi de kan kjenne seg ”forpliktet” til å svare.

Faktorene som er nevnt over kan ha påvirket reliabiliteten og validiteten av svarene både på spørreskjema og intervju.

Vi vil også nevne at spredningen av svarene på spørsmålet om hva de hadde opplevd på barnehjemmet var liten, slik at de statistisk signifikante sammenhengene der ”eksponeringsvariabelen” inngår bør betraktes med forsiktighet.

Å MØTE FOR UTVALGET – GODT, VONDT, VIKTIG

Blant de som besvarte spørreskjema er det et flertall som opplevde det som positivt. De fremhever som viktig at de ble hørt, tatt på alvor, at de ble opplevd å bli trodd på og at de ble møtt med forståelse og respekt. Det er åpenbart at selve intervjusituasjonen av de fleste ble opplevd som positiv med en ivaretaende, fin tone. Noen kvinner fant det å møte utelukkende mannlige kommisjonsmedlemmer som vanskelig. Lengden på møtet var passelig for de fleste, men nærmere 30 % kunne ønsket at det var lengre. Statistiske analyser viste at de som hadde vært lengst på barnehjemmet var de som opplevde møtet for kort. I eventuelle senere granskninger kan en vektlegge en tilpasning av varigheten til deltageres opplevelser.

Til tross for at de fremhevet møtet med granskningsutvalget som positivt, var det for et stort flertall av respondentene en følelsesmessig vond situasjon. Mange fremhever i sine skriftlige kommentarer at det rippet opp i gamle minner eller virvlet opp ”gammelt dritt”. Ikke bare skjedde dette under møtet for granskningsutvalget, men de opplevde at denne virkningen vedvarte i ettertid, slik at de fikk igangsatt tanker og følelser som de ikke lenger hadde kontroll med. Våre intervjudata bekrefter; deltagerne i granskningen har opplevd det som ubehagelig eller meget ubehagelig å fortelle om sine barndomsopplevelser. Ubehaget har vært knyttet både til type opplevelser de har fortalt om, og til det å skulle fortelle om ting de ikke har fortalt til andre før, og som de har vært overlatt til seg selv å bearbeide og sette i perspektiv i ettertid. Mange har også hatt så mye å fortelle at intervjuene har vært lange og omfattende.

De statistiske sammenhengene viste at **de som rapporterte fysiske og psykiske overgrep opplevde møtet med granskningsutvalget som signifikant mer** vondt enn de med mindre eksponering. Det var også de som rapporterte mest eksponering som i signifikant større grad opplevde at møtet hadde påvirket dem negativt i ettertid, og som opplevde mindre kontroll med tanker og følelser i ettertid. Her er som tidligere nevnt spredningen i svarene mht hva de har blitt eksponert for liten, noe som gjør at en bør være forsiktig med å generalisere ut fra gruppen vi har undersøkt. Kvinner rapporterte signifikant større forståelse for sin egen situasjon etter møtet med granskningsutvalget. Det ser altså ut som belastningen oppleves sterkere blant de som har opplevd høy grad av traumatisering. Ut fra spørreskjema og intervju er det grunn til å tro at dette reflekterer minnesaktivering som skjer både gjennom granskning og mediefokusering.

I våre intervjuer forteller nesten alle at de har opplevd at granskningsintervjuet satte i gang eller forsterket ubehagelige minner, tankekjør og mareritt, og flere har opplevd at de har

begynt å huske minner som de tidligere ikke visste de hadde. Det synes således som om det er reaktivering av gamle minner som er den største faren ved å igangsette slike granskninger.

På det tidspunkt (november 2003) da de mottok spørreskjema var det bare 19 % som sa at det stemte helt at ting har roet seg for dem og falt mer på plass. Mange opplever at de forut for granskningen har levd med en kontroll på minnene som, selv om det for mange medførte betydelige plager, likevel har vært forenlig med et relativt høyt funksjonsnivå. Granskning og mediefokusering har gjort at disse minnene er aktivert og har vært vanskelig å få kontroll med igjen. Psykoterapi i denne situasjonen gir ingen garanti for at en gjennom en psykoterapeutisk prosess får kontroll med minnene igjen, og eventuelt får et bedre liv enn før. For de som har deltatt i granskningen synes det ikke enkelt å gjenopprette de mestringsmekanismer som tross alt fungerte forut for granskningen – minnene er for en del kommet ”ut av kontroll”, og deres tidligere mestringsmekanismer fungerer ikke lengre. Her er ikke enkle løsninger eller korte råd tilstrekkelig for å gjenopprette den mentale likevekt.

Fra intervjuene fikk vi det klare inntrykk at de som så ut til å mestre deltagelsen i granskningsundersøkelsen best, var dem som fra før av i størst grad hadde tenkt og bearbeidet de tidligere opplevelsene, enten på egen hånd eller ved hjelp av andre. De syntes å ha utviklet mestringsmekanismer for å holde ubehaget i sjakk. For mange av dem som ikke tidligere hadde snakket om sine opplevelser til andre, eller som hadde begynt å huske som en følge av granskningen, kom ubehaget svært overraskende. Men også de som tidligere hadde tenkt mye på barndomsopplevelsene og hatt ”kontroll” på dem, ble forbauset over intensiteten i de følelsene som møtet for utvalget utløste.

Det er altså knyttet betydelige belastninger for den enkelte til å møte for et slikt granskningsutvalg. Selv om det ikke var mange som fikk utløst tanker om at livet ikke er verdt å leve lenger, er det kjent at tre personer tok sitt liv i denne perioden, uten at en vet om dette skyldes forkuseringen på barnehjemssaken eller andre forhold. At rundt halvparten ikke har svart på spørreskjema kan også innebære at det reelle antall som sliter med selvmordstanker er høyere enn våre tall reflekterer. Totalt sett betyr dette at ”sikkerhetsnettet” av tiltak som ivaretar mennesker i forbindelse med en slik granskning må være finmasket slik at det raskt kan påkalles hjelp. Hjelpen må også bestå av mer enn et telefonnummer de kan ringe. I våre studier av kriserammede har vi blant annet vist at hjelpen må strekke seg ut mot de som opplever krisen, at hjelpetilbudet må gjentas og at hjelpen må fortsette over tid (Dyregrov, Nordanger & Dyregrov, 2000; Dyregrov, 2003).

Uansett den belastning de var utsatt for er det et stort flertall som ikke angrer på at de møtte for utvalget og et klart flertall som ville anbefale andre å møte til en slik samtale. Over 80 % krysser også av for at det alt i alt var bra at granskningen ble foretatt. Selv om påkjennningene var store i forbindelse med granskningen, er det likevel en del som har opplevd at de har fått større forståelse for egen situasjon. Flere av de som har opplevd stort ubehag etter granskningen og som har fått oppfølging, mener de er inne i en prosess som vil være positiv på sikt, i form av bedre integrering av barndomsopplevelser og bedre forståelse for sine egne reaksjoner.

MØTET MED ANDRE BARNEHJEMSBARN – GODT OG VONDT

Rundt halvparten oppgir at de har møtt andre barnehjems barn i forbindelse med granskningen. Blant disse er det et klart flertall som har opplevd dette som positivt. Samtidig er det klart at dette for en del har vært en blandet opplevelse, noe som bekreftes ved at nesten 90 % krysser av for at de har tenkt mer på vonde opplevelser i etterkant. Fordi de tidligere barnehjems barnas situasjon er svært forskjellig, bør en utvise forsiktighet med å initiere gruppesamlinger som en hjelpestrategi. Med den minnesaktivering som kan skje i slike grupper er det en reell risiko for at gruppedeltagerne får det verre i etterkant. I den grad en skal nytte grupper bør en sikre god faglig styring.

MEDIEFOKUSERINGEN – MEDIA BØR TRÅ VARSOMT

Mange av informantene har et ambivalent forhold til mediefokuseringen; det var godt at saken ble satt på dagsorden, samtidig som de har opplevd at de tilbakevendende oppslagene aktiverte gamle minner som har vært vanskelig å takle. Som før nevnt er det også vanskelig å skille virkningene av å møte for utvalget fra de som skapt gjennom media. Når de vurderte virkningene opp mot hverandre, var det omtrent like mange som fremhevet granskningen som mediefokuseringen som mest belastende.

Vi vil anbefale at ved eventuelle granskninger andre steder i Norge bør en søke samarbeid med media slik at en kan orientere om arbeidet, samtidig som det henstilles til pressen om å trå varsomt slik at en ikke gjør situasjonen vanskeligere enn nødvendig.

VIKTIG MED PSYKOLOGISK STØTTEAPPARAT

Relativt mange påpeker viktigheten av den psykologiske oppfølgingen i tilknytning til granskningen, uten at dette ble spurt direkte om i spørreskjema. Med de påkjenninger som er dokumentert i forbindelse med denne granskningen er det vår anbefaling at eventuelle andre granskninger ikke bør gjennomføres uten at et psykologisk støtteapparat er etablert for å ivareta de som trenger og ønsker slik oppfølging. Over 2/3 angir at møtet satte i gang tanker og følelser som de ikke lenger opplever å ha kontroll med, og nærmere 20 % har hatt tanker på at de ikke vil leve lengre. Samtidig er det en rekke personer som i sine skriftlige kommentarer og i intervju har påpekt hvordan minnene dukket opp etter hvert, noen ganger først lang tid etter møtet for utvalget. Dette tilsier at det er viktig med et godt oppfølgingsapparat i etterkant av en slik granskning og at informantene bør kontaktes en tid etter møtet for å sikre at de med behov kan gjøre seg nytte av psykologisk oppfølging. Av de som ble intervjuet var det rundt halvparten (8 informanter) som hadde tatt imot tilbud om oppfølging etter granskningen. Flere peker på at andre trolig har hatt behov for et tilbud. Hvordan et slikt tilbud presenteres ved eventuelle andre granskninger vil være viktig for om det vil benyttes. Flere informanter nevner under intervjuene at tilbudet bør være ”obligatorisk” og noe man bør si ja til som en del av det å delta i granskningen, og at det å ta i mot oppfølgingstilbudet da blir mindre stigmatiserende.

Fra resultatene er det åpenbart at det er en del som har strevd med å snakke om både det som har skjedd og med møtet for granskningsutvalget med sine nærmeste og sine venner og arbeidskolleger. Dette avspeiler både temaets karakter, hvor selv nær familie kan vite lite om det som skjedde i barndommen, men også det at disse sensitive opplevelsene er vanskelig å kommunisere til andre. En del mangler også et godt sosialt nettverk som følge av at det i barndommen ble skapt dårlige forutsetninger for et normalt sosialt liv. Når bånd brytes, kan senere tilknytning og nærhet til andre bli vanskelig. Med bakgrunn i disse forhold blir en god faglig oppfølging av ekstra stor betydning. Samtidig må det arbeides for å hjelpe de som møter for en granskningskommissjon til, i den grad det er mulig, å aktivere sitt sosiale nettverk. Rådgivning på dette området kan inngå som en viktig del av den oppfølging som de tilbys. Skriftlig informasjon kan nyttes som supplement til slik rådgivning.

KUNNE NOE VÆRT GJORT ANNERLEDES? ANBEFALINGER TIL SENERE GRANSKNINGER

Før vi påpeker noen muligheter for å forbedre prosedyrer i forbindelse med eventuelle fremtidige granskninger vil vi understreke at et klart flertall av våre respondenter/informanter er meget fornøyt med den måten de ble ivaretatt på. De beskrivelser som granskningsutvalget har gitt av fremgangsmåten de benyttet i kontaktetablering og gjennomføring av møtene med tidligere barnehjemsbarn kan altså være en særdeles god ”mal” for andre granskningsutvalg. De forbedringsforslag vi kommer med må derfor ses mot denne bakgrunn.

Noen påpeker at de kunne blitt noe bedre forberedt til møtet. Det er også slik at nærmere 80 % ikke har orket å fortelle alt til utvalget. Når flertallet av de som deltok i vår undersøkelse vurderer selve samtalsituasjonen under granskningen positivt, er det usikkert om endringer i selve prosedyren kunne ha hjulpet dem til å fortelle mer enn de gjorde. Noen få påpeker imidlertid at de opplevde at samtalen kunne ha karakter av forhør eller at den kjentes fornedrende. Ved fremtidige granskninger bør en på forhånd gjøre seg nytte av den kunnskap som finnes i forhold til å samtale med mennesker om sensitive tema (se for eksempel Rønnestad & von der Lippe, 2002). Vi tror at det finnes et potensial for å øke rapportering og på enda bedre vis ta vare på informantene ved å endre på følgende:

- klargjøre og gjenta at granskningen utføres uavhengig av ”ansvarlig” kommune
- unngå fremmedgjørende diktering underveis i intervjuet
- la de som har opplevd mye få ekstra god tid, eventuelt få møte flere ganger
- supplere intervju med et spørreskjema
- tillate en personlig valgt støtteperson å være tilstede om de ønsker det
- skape en ramme for at de kan fortelle om det verste og først ta dette opp mot slutten av møtet med færre tilstede: ”Vi vet fra tidligere erfaring at det kan være spesielt vanskelig for de som har opplevd overgrep å fortelle om det verste som skjedde, spesielt om dette omhandler seksuelle handlinger. Dersom du ønsker det kan samtalen fortsette med bare en av oss til stede”
- sette sammen utvalget slik at det alltid er kvinner til stede i møtene
- tillate notater fra ikke-ledende terapeutiske intervju å bli lagt til den enkeltes ”forklaring”
- sikre umiddelbar oppfølging fra dertil egnet helsepersonell

- lage en enkel informasjonsfolder om vanlige reaksjoner i etterkant av sensitive intervju – med kontaktinformasjon, eventuelle selvhjelpsråd og råd om hvordan ens familie/sosiale nettverk kan informeres

Det kunne kanskje være aktuelt å gi slike granskningsutvalg bedre bakgrunn for å gjennomføre ”empatiske” intervjuer. Her skal det imidlertid påpekes at det er viktig med en balanse mellom det formelle og det empatiske (terapeutiske). En formell og litt stram ramme i kombinasjon med empati og respekt, kan hjelpe informantene til å holde kontrollen når de skal fortelle om følelsemessige belastende emner. Et slikt granskningsintervju bør ikke bli for terapeutisk, og nettopp den ryddige, klare og ”greie” måten intervjuet ble gjennomført på i Bergen har blitt understreket som meget positivt av flertallet av informantene i evalueringsintervjuet. Fokus på fakta framfor følelser kan også ha hjulpet deltagerne til å beholde kontroll. Det kan også reises spørsmål om det er ønskelig for deltagerne at alt skal bli fortalt. Både av spørreskjema og intervju fremgår det at det som er holdt tilbake har vært det verste og det vondeste. Med et mer ”terapeutisk” opplagt intervju kunne tanker og følelser kommet enda mer ut av kontroll enn det våre respondenter/informanter forteller om. I en terapi ville man ha brukt lang tid og arbeidet mye med å etablere eller utvikle selvreguleringsmekanismer og selvforståelse før en person hadde vært klar til å ta fram og fokusere på det de opplever som ”det verste”. For noen er det nok bra at ikke alt kommer fram i granskningsintervjuet.

Det siste punktet på listen foran om utvikling av en informasjonsfolder er viktig ikke bare for deltagernes egen del, men ut fra de kommentarer som informantene har gitt om vanskene flere opplever i forhold til egen familie, venner og arbeidsplass. Enkle råd om hvordan de kan håndtere informasjon ut til sine nærmeste omgivelser vil være til hjelp. Kanskje kan dette også vektlegges bedre i den psykologiske oppfølgingen som tilbys.

KONKLUSJON – ANBEFALING

Barnehjemsbarn er en uensartet gruppe. I den gruppen vi har undersøkt var gjennomsnittsalderen rundt 50 år og over halvparten hadde vært på barnehjem i 9 år eller mer, det vil si at de fleste av dem avsluttet sitt barnehjemsopphold på 1960-tallet. Barnehjemsplassering var i tiårene granskningen omfattet et lavterskeltilbud sammenlignet med hva årelange institusjonsopphold er i dagens barnevern. Likevel tror vi ikke at det er galt å anta at mange av dem som kom på barnehjem på denne tiden kom fra familier med dårlige og svake ressurser, fra familier med dårlig struktur, vanskjøtsel og mishandling, eller fra familier som av ulike andre grunner ikke kunne eller ville ha omsorgen for sine egne barn. Vi må anta at mange av barna allerede før de kom til barnehjemmet, kan ha vært utsatt for emosjonelle påkjenninger og hatt få modeller for gode mestringsstrategier. I et utviklingspsykologisk perspektiv innebærer det at de som gruppe allerede kan ha blitt utsatt for påkjenninger med varige virkninger før de ble plassert på barnehjemmet

Når barn som kanskje også før de kom til barnehjemmet har vært utsatt for belastninger, så blir utsatt for alvorlige overgrep på barnehjemmet eller eksponert for ”omsorgspersoner” som spredte frykt i stedet for trygghet i dagliglivet, har vi et stort offentlig ansvar for å erkjenne denne svikten og gi dem synlige bevis for at vi gjør det. Dette er først og fremst et moralsk tema, men det gir også grunnlag for psykologiske refleksjoner. Det psykologiske spørsmål som vi har belyst i vår rapport, er om en nasjonal granskning kan gjøre vondt verre. Når mange forteller at granskningen og mediefokuseringen har brakt minnesmateriale tilbake med full tyngde, avspeiler det at de mekanismer som regulerer emosjoner er sårbare. Gjennom en ny granskning kan vi rive ned grunnen under de mestringsmåter som for mange har fungert og gitt trygghet, og vi risikerer å svikte dem for tredje gang. Det samme risikerer vi imidlertid å gjøre, dersom vi stilt overfor disse reelle betenkelighetene på individnivå, velger å unnlate å erkjenne vår kollektiv skyld og anerkjenne deres opplevelse av et rettmessig krav på oppreisning.

I vår undersøkelse går det klart fram at et flertall mener det har vært positivt og viktig med et oppgjør med denne uverdige fortiden. Det positive ved dette har likevel ikke fungert som en terapeutisk gevinst som har kunnet veie opp de negative ettervirkningene vi også finner og som vi ikke kan overskue varigheten av. Vår vurdering er at en granskning kan

finne sted dersom det planlegges en omfattende oppfølging av de som deltar i denne. Vår anbefaling er imidlertid at man så langt som mulig søker løsninger som i størst mulig grad innebærer individuell psykologisk hjelp til tidligere barnehjemsbarn og en oppreisning som gjør at de ikke blir eksponert for en granskning som kan gi nye påkjenninger til personer hvorav mange er spesielt sårbare på grunn av sin bakgrunn. Med tanke på at mange av dem som kanskje opplevde den største påkjenningen under granskningen ikke inngår i vår undersøkelse, vil vi sterkt anbefale at det ses på muligheter for å unngå en slik belastning. Dersom det er mulig å dokumentere faktiske forhold på bakgrunn av tilsynsrapporter (eller mangel på sådanne) og annet arkivmateriale fra den aktuelle tidsperiode, og det utvikles en kompensasjonsnøkkel som kan benyttes på landsbasis, slik at tidligere barnehjemsbarn ikke må "rippe opp i" det som skjedde under oppholdet, vil det spare mange for store påkjenninger.

Samtidig er det klart at for mange betyr en granskning og dokumentasjon av eventuelle uholdbare forhold ved det sted der de tilbrakte deler av sin barndom, at de blir trodd, sett og tatt på alvor. Ut fra de personer som har svart på spørreskjema og de vi har intervjuet vil vi konkludere med at det kan forsvares å gjennomføre tilsvarende granskninger andre steder. Dette forutsetter imidlertid at ivaretagelsen av de som skal møte for et granskningsutvalg er god, at de er godt forberedt på hva som møter dem, at de tas godt vare på under intervjuet, og ikke minst, at det finnes mulighet for psykologisk oppfølging i etterkant. De anbefalinger vi nevnte som muligheter for å forbedre prosedyren som ble fulgt under granskningen i Bergen bør også inkorporeres. Flertallet av de som vi intervjuet anbefaler at det settes i gang lignende granskninger andre steder i landet, men understreker at det er viktig med oppfølging til de som deltar, gjerne rett etter et eventuelt intervju og gjerne som en "obligatorisk" del av å delta i granskningen. Flere anbefaler også at det blir gitt informasjon om vanlige reaksjoner som kan komme når en henter frem og går i gjennom tidligere smertefulle barndomsopplevelser.

REFERANSER

- Dyregrov, K. (2003). *The loss of child by suicide, SIDS, and accidents: Consequences, needs and provisions of help*. Doctoral dissertation (dr. philos). HEMIL, Psykologisk fakultet. Universitetet i Bergen.
- Dyregrov, K. (2004). Bereaved parents' experience of research participation. *Social Science & Medicine*, 58, 391–400.
- Dyregrov, K., Nordanger, D., & Dyregrov, A. (2000). Omsorg for etterlatte ved brå, uventet død. Evaluering av behov, tilbud og tiltak. Rapport. Senter for Krisepsykologi. Bergen. (80 s.)
- Furman, B. (2000). *Det er aldri for sent å få en god barndom*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. London: Sage publications.
- Paykel, E. S. (1983). Methodological aspects of life events research. *Journal of Psychosomatic Research*, 27, 341-352.
- Rønnestad, M. H. & A. von der Lippe (2002) (Red.), *Det kliniske intervjuet: En håndbok*. Oslo: ad Notam Gyldendal forlag.
- Stroebe, M. S., & Stroebe, W. (1989). Who participates in bereavement research? A review and empirical study. *Omega*, 20, 1-29.